

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

Uitwerking gedragscode Flora- en faunawet voor Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Werkprotocollen

Auteur

M.C. Kleiman & S.J. Roodzand

Registratienummer

12.51819

Datum

6 december 2012

Versie

0.0

Status

Definitief

Afdeling

Ingenieursbureau, cluster Onderzoek

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Flora- en faunawet	2
1.2	Doel gedragscode	3
1.3	Wijzigingen in nieuwe gedragscode	3
1.4	Vertaling gedragscode naar praktische uitvoering door HHNK	4
2	Beschermde soorten	5
2.1	Overige natuurbescherming	6
3	Een Werkplan Flora- en faunawet of een ontheffing?	7
3.1	Stappenplan	7
3.2	De gegevens analyse	8
4	Werkplan Flora – en Faunawet	9
4.1.1	Planning werkzaamheden	10
4.1.2	Controle- en Evaluatiemaatregelen.	14
4.1.3	Verslaglegging tijdens de werkzaamheden (monitoring)	15
4.1.4	Incidenten	17
5	Toelichting op de werkprotocollen	20
5.1	Algemene richtlijnen	21
6	Literatuur	23
7	Begrippen	24
	Bijlage 1 Werkprotocollen Bestendig Beheer en Onderhoud	26
	Bijlage 2. Werkprotocollen Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	42

1 Inleiding

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft als primaire taak het reguleren van de waterhuishouding in haar beheersgebied. Ten behoeve van de waterhuishouding dienen werkzaamheden te worden uitgevoerd aan watergangen en infrastructurele werken. Tijdens de uitvoering van deze werkzaamheden dient rekening te worden gehouden met de bepalingen van de Flora- en faunawet. Voorliggend document is een uitwerking van de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen voor HHNK. Deze, door het ministerie van Economische zaken, Landbouw & Innovatie, goedgekeurde gedragscode staat toe dat voor werkzaamheden in het kader van beheer en onderhoud en in enkele gevallen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, geen ontheffingen noodzakelijk zijn. Om aan de gedragscode te voldoen dient het uitvoerend personeel of aannemer te worden geïnstrueerd aan de hand van een Werkplan. Dit document vormt een leidraad voor beheerders en projectleiders voor het opstellen van Werkplannen. In de Werkplannen dient te worden beschreven welke soorten in het werkgebied voorkomen en welke maatregelen getroffen dienen te worden om verstoring te beperken.

Leeswijzer

- Hoofdstuk 1: Algemene achtergrond en beschrijving van het wettelijke kader en de wijzigingen in de gedragscode ten op zichte van 2006.
- Hoofdstuk 2: Algemene beschrijving van de soorten en de status binnen de gedragscode.
- Hoofdstuk 3: Stappenplannen om vast te stellen of de gedragscode van toepassing is en de voorkeurstijdstippen van uitvoering voor veel voorkomende werkzaamheden.
- Hoofdstuk 4: Toelichting op het samenstellen van het Werkplan op basis van standaardwerk Protocollen.

1.1 Flora- en faunawet

De Flora- en Faunawet geeft, samen met de Natuurbeschermingswet, uitvoering aan de nationale en internationale doelstellingen voor de natuurbescherming in Nederland. De Flora- en faunawet is gericht op soortbescherming, de Natuurbeschermingswet op gebiedsbescherming. De Natuurbeschermingswet valt buiten de scope van dit rapport.

De Flora- en Faunawet is in 2002 van kracht geworden. De wet bevat verbodsbepalingen (artikel 8 tot en met 12) die zijn gericht op het duurzaam in stand houden van in de wet aangewezen (beschermd) soorten en het beschermen van hun leefomgeving. Uitzondering op deze regel is de algemeen geldende zorgplicht. In de wet aangewezen beschermde soorten zijn:

- alle van nature in Nederland voorkomende zoogdiersoorten (met uitzondering van bruine rat, zwarte rat en huismuis);
- alle soorten amfibieën en reptielen;
- bepaalde soorten vissen en één weekdier soort;
- alle van nature op het Europese grondgebied van de lidstaten van de Europese Unie voorkomende vogelsoorten;
- een aantal als beschermde soort aangewezen plantensoorten;
- een aantal als beschermde soort aangewezen insectensoorten.

Naast verbodsbepalingen kent de Flora- en faunawet ook voorwaarden waaronder bepaalde handelingen wel mogen plaatsvinden. Deze voorwaarden worden stringenter naarmate de activiteiten ingrijpender zijn en de aanwezige soorten meer bedreigd worden in hun voortbestaan.

Voor de uitvoering van dergelijke maatregelen is een ontheffing van artikel 75 van de Flora- en faunawet vereist.

De Flora- en faunawet eist van waterschappen dat bij uitvoering van beheer-, onderhoudswerkzaamheden en bij inrichtings- en herstelmaatregelen rekening wordt gehouden met aanwezige (beschermde) planten en dieren.

1.2 Doel gedragscode

Doel van de gedragscode is om op effectieve en efficiënte wijze invulling te geven aan de Flora- en Faunawet. In de gedragscode is beschreven voor welke activiteiten een vrijstelling (van ontheffing-aanvragen) wordt verleend en aan welke voorwaarden hiervoor moet worden voldaan. Het vrijstellingsbesluit geldt voor waterschappen met name voor werkzaamheden in het kader van:

- Bestendig Beheer en Onderhoud;
- Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting.

Waterschappen zijn niet verplicht om te handelen volgens een door de minister goedgekeurde gedragscode. Werken op basis van de Gedragscode Flora- en faunawet stelt waterschappen echter in staat om gebruik te maken van het '*Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*'. Zonder gedragscode geldt dit vrijstellingsbesluit niet en moet voor elke activiteit in een terrein met beschermde soorten een ontheffingsprocedure Flora- en faunawet worden gevolgd. Door te werken volgens de gedragscode:

- komt een groot deel van de administratieve last die gemoeid is met het veelvuldig aanvragen van individuele ontheffingen te vervallen;
- wordt een structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van HHNK bevorderd;
- worden aanwezige beschermde soorten ontzien waardoor de kans op een duurzaam voortbestaan van deze soorten wordt vergroot;
- ontstaat vooraf duidelijkheid over de te volgen werkwijze waardoor de kans op een probleemloze voortgang bij de uitvoering van werkzaamheden wordt vergroot.

1.3 Wijzigingen in nieuwe gedragscode

Opnieuw heeft de Minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie (Min EL&I) goedkeuring verleend aan de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen en ook deze goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Uit de evaluatie, die in 2010 is uitgevoerd, blijkt dat de gedragscode erg goed heeft gewerkt en aanleiding voor een grondige herziening is er niet. De gedragscode biedt een praktisch handvat voor de waterschappen enerzijds en heeft anderzijds meer aandacht voor flora en fauna, en in het bijzonder voor beschermde dier- en plantensoorten, teweeg gebracht. En dat is winst.

Bij de tweede goedkeuring heeft Min EL&I geprobeerd zo dicht mogelijk bij de tekst van de oorspronkelijke gedragscode te blijven. Er is eveneens van een grondige herziening afgezien, omdat juist in de komende periode de natuurregelgeving ingrijpend wordt gewijzigd. Één natuurwet, waarin Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998 en Boswet opgaan, is in aantocht. De komende periode zal dan ook worden gebruikt om te bezien in hoeverre de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen daarop aanpassing behoeft

In de gedragscode is desondanks een aantal zaken gewijzigd.

1. Op 22 december 2009 is de Waterwet in werking getreden en is de gedragscode op enkele punten, alleen van invloed op de formele besluitvormingsprocedure, aangepast.
2. De uitspraak¹ van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is verwerkt, waarin de Afdeling de goedkeuring van de gedragscode in stand houdt en duidelijkheid geeft over de reikwijdte van de gedragscode. Ondermeer zijn de belangen (zoals openbare orde en bescherming van de flora en fauna) in de gedragscode explicieter aangegeven.
3. Een tweetal uitspraken uit 2009 is verwerkt. Op grond van de Europese Vogelrichtlijn gaat er ten aanzien van gedragscode een beperking uit. Voor werkzaamheden die vallen onder *ruimtelijke ontwikkeling en inrichting*, waarbij vogels in het geding zijn, geldt geen vrijstelling meer en is ontheffing nodig, zie tabel 2.1.
4. In de gedragscode is een onderscheid gemaakt ten aanzien van doorwerking naar derden, te weten: vergunninghouders en pachters, onderhoudsplichtigen en aannemers, zie paragraaf 1.2.
5. De gehanteerde watertemperatuurgrens van 10°C, die verband houdt met de winterrust, is vervangen door een beoordeling door een ter zake deskundige, zie bijlage 1 werkprotocol 1-1.

De eerste twee punten zijn van juridisch belang maar zijn niet direct van invloed op de naleving van de gedragscode in de praktijk. De laatste drie punten houden wel direct verband met de werkprotocollen en worden om deze reden verder uitgewerkt.

1.4 Vertaling gedragscode naar praktische uitvoering door HHNK

In januari 2007 is door het dagelijks bestuur van HHNK besloten dat HHNK gaat werken volgens de gedragscode. Hiermee verplicht HHNK zich om het zorgvuldig handelen ten aanzien van de juridisch zwaarder beschermde flora en fauna te verankeren in haar strategie, beleid en taakuitvoering. Met dit besluit is tevens de actualisatie in 2012 toegekend.

De 'Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen' geeft op hoofdlijnen aan wanneer en hoe werkzaamheden moeten worden uitgevoerd om gebruik te maken van het vrijstellingsbesluit. De voorliggende uitwerking van de gedragscode beschrijft hoe HHNK de Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen vertaalt naar de praktische uitvoering. Voor veel voorkomende werkzaamheden zijn werkprotocollen opgesteld met een beschrijving van de noodzakelijke maatregelen. Met behulp van deze werkprotocollen dient een Werkplan opgesteld te worden door de beheerder of initiatiefnemer van de werkzaamheden. In de Werkplannen dient omschreven te worden welke beschermde soorten in het werkgebied voorkomen en welke maatregelen deze soorten vereisen. Deze maatregelen zijn opgenomen in de werkprotocollen (bijlage 1 en 2). In de Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen wordt onderscheid gemaakt tussen algemene soorten, overige soorten en bijzondere soorten en vogels (tabel 2.1).

¹ ABRvS 30 juni 2010, nummer. 200909427/1/H3.

2 Beschermde soorten

De Flora- en faunawet is in 2002 in werking getreden. Met deze wet is de soortbescherming uit de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn in onze nationale wetgeving geïmplementeerd.

Op 22 februari 2005 is het '*Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*' van kracht geworden. Dit besluit verleent een algemene vrijstelling op basis van artikel 75 van de Flora- en faunawet mits wordt gewerkt op basis van een goedgekeurde gedragscode. In de Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen wordt onderscheid gemaakt tussen algemene soorten, overige soorten en bijzondere soorten en vogels (tabel 2.1).

Tabel 2.1 Soorten en type vrijstellingen

Soort	FF wet	Regime t.a.v. vrijstelling [Lit. 2]
Algemene soorten	Tabel 1	Betreffende werkzaamheden behorende tot bestendig beheer & onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkeling hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Wel is de zorgplicht van toepassing.
Overige soorten	Tabel 2	Betreffende werkzaamheden behorende tot bestendig beheer & onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkeling geldt een vrijstelling van de Flora- en faunawet, mits er gewerkt wordt volgens de 'Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen'.
Bijzondere soorten	Tabel 3	Betreffende werkzaamheden behorende tot bestendig beheer & onderhoud en bestendig gebruik geldt een vrijstelling van de Flora- en faunawet, mits er gewerkt wordt volgens de 'Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen'. Voor andere activiteiten zoals werkzaamheden die vallen onder ruimtelijke ontwikkeling dient een ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Tenzij mitigerende maatregelen zijn te nemen om de functionaliteit van de voortplanting en/of vaste rust- en verblijfplaatsen te garanderen; een ontheffing van de Flora- en faunawet is dan niet nodig (<i>Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet</i>). Deze 'escape' geldt niet voor soorten als genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Voor soorten als genoemd in bijlage 1 van het Vrijstellingsbesluit kan ontheffing worden aangevraagd op grond van de belangen uit dit besluit. De meest voorkomende belangen waarvoor in de praktijk ontheffing wordt aangevraagd zijn: • bescherming van flora en fauna (b); • volksgezondheid of openbare orde (d); • dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en

		voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e); • uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j). Voor soorten als genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat alleen ontheffing kan worden verkregen op grond van een belang uit de Habitatrichtlijn. Dat zijn: • bescherming van flora en fauna (b); • volksgezondheid of openbare orde (d); • dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e).
Vogels	Vogels	Betreffende werkzaamheden behorende tot bestendig beheer & onderhoud en bestendig gebruik geldt een vrijstelling van de Flora- en faunawet, mits er gewerkt wordt volgens de 'Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen; Vogelnesten van de '<i>Lijst met jaarrond beschermde vogelnesten</i>' zijn jaarrond beschermd. Bij vernietiging/aantasting van deze nesten kan niet worden gewerkt conform de Gedragscode en is altijd ontheffing noodzakelijk. Voor andere activiteiten met negatieve effecten dient een ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Voor vogels kan alleen ontheffing worden verkregen op grond van een belang uit de Vogelrichtlijn. Dat zijn; • bescherming van flora en fauna (b); • veiligheid van het luchtverkeer (c); • volksgezondheid of openbare orde (d).

De Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen is in de praktijk alleen van toepassing als werkzaamheden worden uitgevoerd op plaatsen waar tabel 2 en 3 soorten voorkomen.

Als tabel 2 en 3 soorten 'aangetoond' niet voorkomen is de Gedragscode niet van toepassing en hoeft niet volgens de gedragscode te worden gewerkt. Wel moet in die situatie bij uitvoering van werkzaamheden voldoende zorg in acht worden genomen voor bescherming van op de locatie voorkomende soorten (ongeacht hun beschermingsstatus) en hun leefomgeving (zorgplicht).

2.1 Overige natuurbescherming

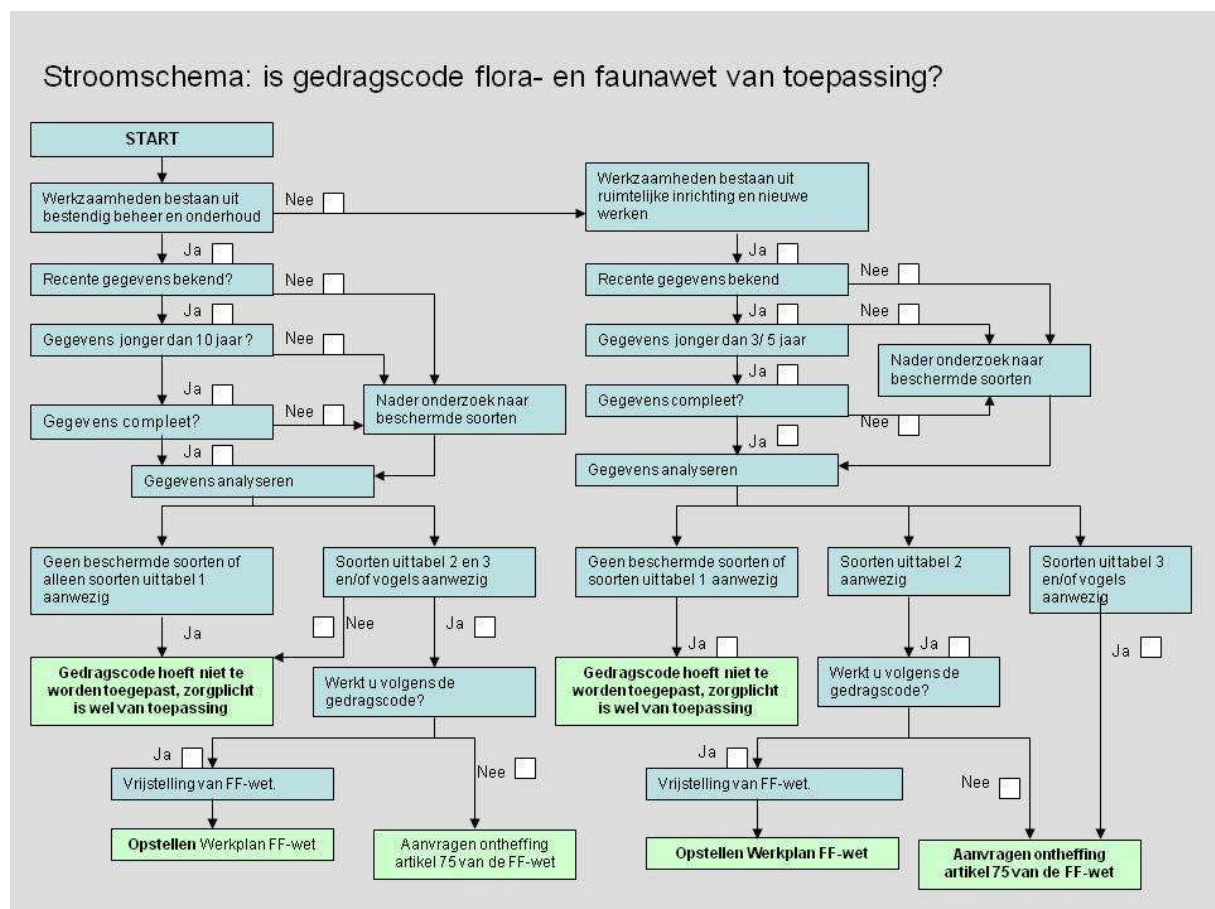
Naast de Flora- en faunawet zijn er meerdere natuur wet- en regelgeving waar tijdens de uitvoering van de werkzaamheden rekening mee moet worden gehouden. Te denken aan Natuurbeschermingswet, Ecologische Hoofdstructuur en het weidevogelbeleid van Provincie Noord-Holland. Deze gedragscode en werkprotocollen vormen geen vrijbrief voor overige natuurwet- en regelgeving. Hiervoor zijn vaak aanvullende maatregelen/vergunningen noodzakelijk. Over het algemeen sluiten de beschreven werkprotocollen tevens aan bij natuurbescherming vanuit andere wet- en regelgeving. Echter bestaat de kans dat vanuit Flora- en faunawet werkzaamheden conform de gedragscode geen probleem vormen terwijl vanuit Natuurbeschermingswet beperkingen zijn.

3 Een Werkplan Flora- en faunawet of een ontheffing?

3.1 Stappenplan

Om te kunnen bepalen of de werkzaamheden onder de gedragscode Flora- en faunawet kunnen worden uitgevoerd kan het stroomschema in figuur 3.1 worden doorlopen. Onder het stroomschema is een toelichting opgenomen.

Figuur 3.1: stroomschema: is de gedragscode Flora- en faunawet van toepassing?

Door bovenstaand schema te doorlopen kan worden vastgesteld of er gebruik kan worden gemaakt van de gedragscode of dat er toch een ontheffing Flora- en faunawet noodzakelijk is. In het schema zit voor beide trajecten de stap 'Gegevens analyseren', in deze stap dienen de bestaande gegevens op waarde te worden beoordeeld. In deze stap moet worden beoordeeld of de aanwezige beschermde soorten van tabel 1, 2 en/of 3 (mogelijk) negatieve effecten kunnen ondervinden van de voorgenomen werkzaamheden. Indien dit namelijk niet het geval is, is deze stap niet van toepassing. Indien namelijk een bittersvoorn (tabel 3) aanwezig is, maar er geen werkzaamheden in- en aan het watersysteem plaatsvinden, treden er geen negatieve effecten op en hoeft er in dit kader niet conform gedragscode te worden gewerkt (of ontheffing te worden aangevraagd). Deze stap van 'gegevens analyseren' maakt onderdeel uit van het Werkplan, of kan reeds zijn uitgevoerd in een zogenaamde quick scan natuur/ natuurtoets.

3.2 De gegevens analyse

Voorafgaand om te bepalen of een ontheffing noodzakelijk is en of een Werkplan Flora- en faunawet wordt opgesteld dient eerst de bestaande gegevens over beschermde soorten op waarde te worden beoordeeld.

Bestaande gegevens worden optimaal gebruikt en ontbrekende informatie wordt zo nodig aangevuld. De gebruikte verspreidingsgegevens zijn maximaal 1 tot 10 jaar oud, afhankelijk van de te beschermen soort. Inventarisaties kunnen per soortgroep of deelgebied gefaseerd worden uitgevoerd. De schaalgrootte van het onderzoek is maximaal 1 x 1 km en bij voorkeur meer gedetailleerd.

Verspreidingsgegevens kunnen ook bestaan uit een kaart van de (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het voorkomen van de soort in de regio. De inventarisatie kan desgewenst eerst worden toegespitst op de kansrijke leefgebieden en later meer gebiedsdekkend worden gemaakt. Bijvoorbeeld eerst de watergangen met een natuurfunctie, later de overige watergangen.

Ten behoeve van de uitvoering van werkzaamheden in het kader van 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' zorgt HHNK eveneens voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het vóórkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten in en rond het object van de ingreep. De verspreidingsgegevens zijn in dergelijke gevallen maximaal drie jaar (tabel 3 soorten en vogels) en vijf jaar (tabel 2 soorten) oud.

Als alternatief wordt volstaan met een onderzoek naar het voorkomen van (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het vóórkomen van de soort in de regio (biotoop benadering). Aldus wordt het fictief voorkomen van de beschermde soorten vastgesteld en gehandeld alsof de soort daadwerkelijk vóórkomt in het gebied. Hierbij geldt het voorzorgsbeginsel: bij twijfel over het voorkomen van een soort wordt of de soort als 'aanwezig' opgenomen of er wordt nader onderzoek uitgevoerd om de aanwezigheid uit te sluiten.

Uitgebreide informatie over het voorkomen van beschermde soorten binnen het beheergebied van HHNK is in opdracht van HHNK in 2007 beschreven door Van der Goes & Groot [Lit. 1]. Daarnaast is HHNK sinds 2011 geabonneerd op de Nationale Databank Flora & Fauna (NDFF). HHNK beschikt voornamelijk nog geen gebiedsdekkend overzicht van geschikt (potentieel) leefgebied en verspreiding van soorten. Het NDFF is een database die constant wordt bijgehouden met nieuwe waarnemingen. Onderzoeksresultaten van flora- en fauna-inventarisaties worden (in opdracht van) door HHNK ook toegevoegd in het NDFF. Wanneer het voorkomen van een bepaalde soort niet voldoende kan worden onderbouwd met bestaande verspreidingsgegevens, gaat HHNK uit van het 'voorzorgsbeginsel'.

4 Werkplan Flora – en Faunawet

Het Werkplan dient per werklocatie of bestek opgesteld te worden op basis van de werkprotocollen (bijlage 1 en 2) en informatie over beschermde soorten van de betreffende werklocatie.

Bij alle werkzaamheden van HHNK worden in beginsel de volgende elementen gespaard:

- broedkolonies en andere vaste nestplaatsen van vogels²;
- plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten en amfibieën en insecten paai- en paren, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren;
- vleermuiskolonies in paar- en winterverblijven, onder andere bomen en gebouwen;
- broeihopen van ringslangen;
- dassenburchten.

In voorkomende gevallen wordt grote zorgvuldigheid betracht ten aanzien van schade aan:

- oude bomen (> 50 jaar) met spleten en holen (in verband met mogelijk voorkomen van vleermuizen en holenbroedende vogels);
- oude gebouwen en bouwwerken (in verband met het mogelijk voorkomen van vleermuizen en vogels). Zo nodig wordt nader onderzoek verricht om de aanwezigheid van vleermuizen of broedende vogels uit te sluiten.

Bij activiteiten na zonsondergang wordt rekening gehouden met de trek van onder andere padden, kikkers en vleermuizen. Met het Werkplan wordt het uitvoerend personeel geïnstrueerd over de te treffen maatregelen.

In het Werkplan worden de volgende onderdelen beschreven:

- beschrijving locatie;
- in te zetten materieel;
- beschrijving werkzaamheden;
- planning werkzaamheden;
- aanwezige soorten;
- beschrijving te treffen maatregelen;
- organisatie en verantwoordelijkheden;
- monitoring (dagrapportage);
- melding van incidenten.

Het Werkplan Flora- en faunawet is een dynamisch document, waarvan de opstelling, detaillering en actualisering tijdens de uitvoering doorloopt. Bijvoorbeeld bij het aantreffen van een niet-vooraf geïnventariseerde soort. Naast een beschrijving van het gebied, de werkzaamheden en het inzetten van materieel worden op basis van de werkprotocollen in het Werkplan maatregelen beschreven in relatie tot beschermde soorten. De planning voor de uitvoering van de werkzaamheden speelt daar een belangrijke rol bij.

² Lijst met jaarrond beschermde vogelnesten. Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie, februari 2012.

4.1.1 Planning werkzaamheden

In de werkprotocollen worden voor de meest voorkomende werkzaamheden drie verschillende voorkeursperiodes aangegeven (tabel 1). De werkzaamheden worden in eerste instantie altijd in de eerste voorkeursperiode (groen) uitgevoerd.

Wanneer blijkt dat het onmogelijk is om de werkzaamheden binnen de eerste voorkeursperiode uit te voeren/ af te ronden, kan conform het 'ja, mits....-principe' worden gewerkt in de tweede voorkeursperiode. Als allerlaatste optie, werkzaamheden in de derde voorkeursperiode, is alleen toegestaan indien de werkzaamheden in uiterste noodzaak van primaire waterschapstaken, met een goede onderbouwing en met de nodige schadebeperkende maatregelen worden uitgevoerd.

Tabel 4.1: Voorkeursperiodes Onderhoud- en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
ONDERHOUD												
Maaien bermen, dijken en schouwpaden												
Schonen van het natte profiel												
Baggeren van bodems en herprofilering												
Herstelwerkzaamheden (1.)												
Begrazen (2.)												
Snoeien en dunnen van opgaande beplanting												
Onderhoud waterkeringen												
Onderhoud verhardingen (3.)												
RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN INRICHTING												
Verwijderen van bovengrond / graven (4.)												
Sloop van kunstwerken en gebouwen (5.)												
Bouwactiviteiten (6.)												
Afdammen, dempen, vergraven van watergangen												

LEGENDA:

	Voorkeursperiode, met minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.
	2 ^e voorkeursperiode: 'ja, mits'. Uitvoering met de nodige schadebeperkende maatregelen.
	3 ^e voorkeursperiode: 'nee, tenzij'. Alleen in uiterste noodzaak en met de nodige schadebeperkende maatregelen.

1. Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
2. Begrazingsdruk (aantal dieren en periode) en keuze diersoort aanpassen op voorkomen van juridisch zwaarder beschermde soorten.
3. Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.

4. Bij het voorkomen van juridisch zwaarder beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren moet de periode van winterrust vermeden worden.
5. Rekening houden met groeiplaatsen van beschermde muurplanten en voorkomen van onder meer (gier)zwaluwen, overwinterende (juridisch zwaarder beschermde) amfibieën en reptielen en vleermuizen.
6. Rekening houden met voortplanting van vogels en beschermde zoogdieren en amfibieën.

Naast de geschikte periode voor uitvoering van de werkzaamheden, zijn vaak ook aanvullende mitigerende/ schadebeperkende maatregelen noodzakelijk. In bijlage 1 en 2 zijn de werkprotocollen voor de verschillende werkzaamheden meer in detail uitgevoerd, waarin tevens de aanvullende mitigerende/ schadebeperkende maatregelen staan beschreven.

Voor elk werk/ project wordt een Werkplan Flora- en faunawet opgesteld waarin de maatregelen concreet en gebiedsgericht worden beschreven, welke beschermde soorten in het werkgebied voorkomen en of deze invloed ondervinden van de voorgenomen werkzaamheden.

4.1.1.1 Baggeren in de winterperiode

In afwijking van de oude gedragscode is de watertemperatuursgrens (< 10 graden Celsius) voor baggerwerkzaamheden in de winterperiode achterwege gelaten. In de nieuwe gedragscode is opgenomen dat de baggerwerkzaamheden kunnen worden voortgezet zolang de winterrust nog niet is ingetreden. Om te bepalen of baggerwerkzaamheden kunnen worden voortgezet moet worden bepaald wanneer beschermde soorten in winterrust gaan en waar deze soorten zich bij winterrust ophouden. In deze paragraaf wordt dit voor amfibieën en vissen, welke bij overwintering gebruik kunnen maken van het watersysteem, beschreven. Het bepalen van de geschikte periode voor het uitvoeren van baggerwerkzaamheden is maatwerk, deze paragraaf vormt hiervoor de basis onderbouwing.

Amfibieën

Zwaar beschermde amfibieën van tabel 2/3 betreffen de volgende soorten: alpenwatersalamander, heikikker, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad. Afgezien van de rugstreeppad en de heikikker (op Texel), komen deze soorten binnen het beheergebied van HHNK niet of nauwelijks voor. De rugstreeppad en heikikker overwinteren op het land. Van de overige zwaar beschermde amfibieën overwintert alleen de kamsalamander in het water. Voor de kamsalamander (welke nauwelijks voorkomt binnen beheergebied HHNK), geldt dat deze vooral overwintert op land en een enkeling (weinig) in het water. Over het algemeen kan dus worden geconcludeerd dat baggerwerkzaamheden binnen het beheergebied van HHNK, in de winterperiode niet van invloed is op de gunstige staat van instandhouding van zwaar beschermde amfibieën van tabel 2/3 Flora- en faunawet.

Naast de zwaar beschermde amfibiesoorten, komen binnen ons beheergebied ook de algemene soorten van tabel 1 Flora- en faunawet gewone pad, bruine kikker, bastaardkikker, kleine watersalamander en meerkikker voor. Waarvan meerkikker, bruine kikker, groene kikker en een enkele kleine watersalamander overwinteren in het water. In het kader van bestendig beheer en onderhoud, geldt voor deze soorten een algehele vrijstelling. Dit betekent dat voor deze soorten de baggerwerkzaamheden jaarrond kunnen plaatsvinden zonder ontheffing van Flora- en faunawet. Wel geldt dat onnodige schade te allen tijde moet worden voorkomen (zorgplicht).

Vissen

Veel vissen brengen de winter door op diepere plaatsen in het water. Daar kunnen zich grote scholen vormen. De oeverzone wordt in deze tijd vermeden. Vissen hebben in de koude maanden een minder grote zuurstofbehoefte dan in warme maanden. Hierdoor kunnen ze een eventuele zuurstofvermindering van het water door de baggerwerkzaamheden beter doorstaan dan in warme maanden. Vissen die op de bodem leven (bermpje, kleine modderkruiper en riviergrondel) zullen tijdens baggerwerkzaamheden in alle perioden gevoelige verliezen lijden.

Binnen het beheergebied van HHNK komen plaatselijk bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad relatief algemeen voor. Overige zwaar beschermde vissoorten van tabel 2/3 Flora- en faunawet (bermpje, meerval, beekprik, elrits, gestippelde alver, grote modderkruiper, rivierprik, houting en steur) komen niet of nauwelijks binnen het beheergebied van HHNK voor. Om deze reden wordt specifiek gericht op bittervoorn, kleine modderkruiper en rivierdonderpad. In tabel 4.2 is per soort beschreven hoe en waar de vissen overwinteren en bij welke temperatuur de vissen migreren naar winterbiotoop.

Hieruit is op te maken dat vanaf een watertemperatuur van <10 graden de meeste vissen zich verplaatsen naar dieper water. Indien binnen het watersysteem geen diepere delen aanwezig zijn, verzamelen de vissen zich onder bruggen en/ of duikers.

Smalle en ondiepe watergangen (< 1 m diepte) vormen in de winterperiode geen geschikt biotoop en kunnen om deze reden worden gebaggerd tot een watertemperatuur van 0 graden en/of ijsgang.

Op diepere wateren blijft de temperatuur op de bodem van zekere warmte, waarbij de vissen hier in staat blijven om te vluchten. Om deze reden kan er in diepere watergangen worden door gebaggerd tot een watertemperatuur van 0 graden (dicht aan het oppervlakte) en/of ijsgang aanwezig is.

Het baggeren van de duikers wordt vaak als laatste handeling uitgevoerd, hierbij wordt de duiker veelal doorgespoten. Indien vissen zich clusteren in een duiker heeft het in de overwinteringsperiode doorspuiten hiervan zeer negatieve effecten tot gevolg. Om deze reden dient het doorspuiten alleen plaats te vinden bij een watertemperatuur > 10 graden Celsius.

Uit de literatuur is ook bekend dat vissen zich in de winter clusteren onder bruggen. Bruggen zijn qua formaat en vormgeving zeer verschillend. Zo is een kleine duikerbrug niet ter vergelijking met een fietsbrug over een vaart van 20 meter. Om de effecten van baggerwerkzaamheden in de winterperiode onder bruggen vast te stellen, wordt dit komende winterperiode op de proef gesteld. Op basis van deze resultaten wordt dit werkprotocol al dan niet aangepast.

Tabel 4.2: Overwinteringsbiotoop zwaar beschermde vissoorten tabel 2/3 Flora- en faunawet

Soort	FFW	Overwintering	Migratie
Bittervoorn	Tabel 3	Bittervoorns overwinteren onder bruggen, in duikers, in diepere delen van de watergang en ook wel onder kroos, blad, en dergelijke. Dit doen ze geclusterd met meerdere exemplaren, soms tot duizenden toe. In het overige deel van de watergang zijn ze dan nauwelijks aanwezig. De overwinteringsplekken bevinden zich veelal in dezelfde watergang waar ook de voortplanting plaatsvindt [Lit. 16].	Bij 10 °C (indien aanwezig naar dieper water)
Kleine modderkruiper	Tabel 2	Kleine modderkruipers overwinteren en overbruggen drogere perioden in de diepere delen van de watergang, onder bruggen, in buizen en ook wel onder kroos of blad en dergelijke. Dit doen ze geclusterd met meerdere exemplaren, soms in grote aantallen. De	Bij 10 °C (indien aanwezig naar dieper water)

Pagina

13 van 62

Datum

6 december 2012

		overwinteringsplekken bevinden zich veelal in dezelfde watergang waar ook de voortplanting plaatsvindt [Lit. 17].	
Rivierdonderpad	Tabel 2	In de winter zoekt een klein deel van de volwassen dieren ook diepere delen op [Lit. 18].	Bij 7 °C (indien aanwezig naar dieper water)

Organisatie en verantwoordelijkheden (Doorwerking aan derden)

Het gebruik van de gedragscode door derden verdient in het algemeen aanbeveling. De gedragscode heeft echter geen verplichtende doorwerking naar derden. Het waterschap heeft namelijk niet de bevoegdheid om derden verplichtingen op te leggen die uit de Flora- en faunawet voortvloeien.

Onderscheid kan worden gemaakt naar verschillende categorieën derden:

1. Vergunninghouders en pachters;
2. Onderhoudsplichtigen.

1. Vergunninghouders en pachters

De gedragscode heeft geen doorwerking naar derden, zoals vergunninghouders of pachters. Gebruikers van waterschapsterreinen of vergunningaanvragers zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen, zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode of ontheffing aan te vragen bij de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

2. Onderhoudsplichtigen

Het waterschap kan op grond van de Keur een onderhoudsplicht aan derden opleggen. Daarbij kunnen belangen van flora en fauna in geding zijn. Het waterschap heeft belang bij een duurzame voortzetting van deze onderhoudsplicht. Derhalve heeft het waterschap er ook belang bij om te bevorderen dat de uitvoering van deze verplichtingen in goede orde verloopt en binnen de wettelijke kaders van de Flora- en faunawet worden uitgevoerd. Het waterschap bevordert derhalve dat onderhoudsplichtigen deze verplichtingen volgens de gedragscode uitvoeren.

Onderhoudsplichtigen zijn er ondanks het voorgaande zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen, zij dienen bij het uitvoeren van de onderhoudsplicht te handelen conform een goedgekeurde gedragscode, bijvoorbeeld die van het waterschap, of ontheffing aan te vragen bij de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

Aannemers

In tegenstelling tot de voorgaande twee categorieën werken aannemers in opdracht van het waterschap (en daarmee onder verantwoordelijkheid van het betreffende waterschap). Derhalve in een civielrechtelijke relatie. Het waterschap zal zich er in de opdrachtverlening van moeten verzekeren dat aannemers volgens haar eisen, in dit geval volgens de gedragscode, hun werkzaamheden uitvoeren. Overigens zijn aannemers net als andere derden er ondanks het voorgaande zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden.

4.1.2 Controle- en Evaluatiemaatregelen.

Werkzaamheden die volgens de gedragscode worden uitgevoerd vallen onder het vrijstellingsbesluit. Om de effectiviteit van de richtlijnen van de Gedragscode van HHNK op de uitvoering van de werkzaamheden en op het duurzaam voortbestaan van de beschermde soorten te kunnen meten zijn evaluatiemaatregelen noodzakelijk. Afhankelijk van de evaluatie zullen bepaalde richtlijnen en of werkprotocollen van de Gedragscode van HHNK wellicht aangepast moeten of kunnen worden. Ook is het noodzakelijk te blijven controleren op de naleving van de richtlijnen tijdens de werkzaamheden. Onderstaand zijn de controle- en evaluatiemaatregelen uitgeschreven.

- Voor de start van de werkzaamheden wordt een Werkplan Flora- en faunawet opgesteld. In dit Werkplan worden de taken en rollen en de betreffende verantwoordelijke medewerkers benoemd.
- Vanuit HHNK is één medewerker verantwoordelijk (vastgelegd in Werkplan) voor de coördinatie en controle op de naleving van de in het Werkplan Flora- en faunawet en de werkprotocollen aangegeven voorwaarden en maatregelen. Afwijkingen in de voorwaarden en maatregelen worden terstond (binnen 24 uur) aan deze persoon gemeld. In overleg met een ecooloog van het Flora & Fauna Loket wordt beoordeeld of deze afwijkingen mogelijk zijn/geen schade toebrengen aan beschermde flora en fauna. Is er wel sprake van mogelijke schade dan dient de afwijking beëindigd of ongedaan te worden gemaakt.
- Afhankelijk van de omvang van het project worden door de uitvoerende medewerker van het waterschap (of aannemer) dagrapporten en één of twee wekelijkse voortgangsrapporten opgesteld (zie formulieren). Het voortgangsrapport wordt samen met de hoofduitvoerder/directievoerder van het project en Flora & Fauna Loket besproken. Het kan aanwijzingen bevatten die voor de vervolgitvoering van het project belangrijk zijn. De hoofduitvoerder/directievoerder van het project ziet toe op naleving van de maatregelen en voorwaarden en rapporteert eventuele afwijkingen.
- Na afloop van de werkzaamheden vindt op basis van de dag- of voortgangsrapporten, een eindevaluatie plaats. De eindevaluatie is tevens een belangrijk leermoment voor de uitvoering van dezelfde werkzaamheden op andere locaties. Op basis van de eindevaluatie kunnen voorwaarden en maatregelen eventueel worden aangepast.

4.1.3 Verslaglegging tijdens de werkzaamheden (monitoring)

Tijdens de werkzaamheden dienen dagrapporten bijgehouden te worden over de getroffen maatregelen en de effectiviteit daarvan. Ook dienen aangetroffen soorten binnen de werklocatie te worden geregistreerd waarvan het voorkomen nog niet eerder bekend was.

Tijdens de voorbereiding van toekomstige werkzaamheden in het betreffende gebied dient rekening te worden gehouden met de nieuw aangetroffen soorten. De beheerder (of projectleider van ruimtelijke ingrepen) is verantwoordelijk voor het aanleveren van deze gegevens aan het Flora & Fauna Loket. Het Flora & Fauna Loket is verantwoordelijk voor het actueel houden van het soortenbestand in NDFF. De werkzaamheden en de bijbehorende formulieren zijn in tabel 4.3 weergegeven.

De formulieren dienen, net als het Werkplan Flora- en faunawet, op het werk aanwezig te zijn. De opdrachtnemer is zelf verantwoordelijk voor het consequent uitvoeren van de controles en het invullen van de formulieren. Het Werkplan/werkprotocol wordt toegevoegd aan het bestek, opdrachtnemer die zich inschrijft op het bestek is op deze manier hiervan op de hoogte.

Tabel 4.3: Formulieren monitoring naleving Flora- en faunawet

Formulier Activiteit	Watertemperatuur	Afvangen vissen en overige fauna	Broedvogelinspectie (maart- juli)
Beheer en onderhoud 1-1 Baggeren 1-2 Herprofilering en herstelwerkzaamheden oevers, keringen, watergangen 1-3 Maaien (weg)bermen, keringen en schouwpaden 1-4 Maaien/ schonen watergangen 1-5 Kappen, snoeien, dunnen opgaande beplanting Nieuwe werken 2-1 Dempen en afdammen watergangen 2-3 Herstel cultuurhistorische bouwwerken 2-4 Sloop (kunst)werken, gebouwen, installaties 2-5 Buitengewoon onderhoud keringen 2-6 Aanleg natuurvriendelijke oevers 2-7 Aanleg hoogwatervoorzieningen 2-8 Herstel (kunst)werken, gebouwen, installaties 2-9 Nieuwbouw voor eigen organisatie	X X X X X X X X X X X X X X X X X	X* X	X X X X X X X X X X X X X X X X X

*Bij geïsoleerde watersystemen zoals poelen en stadsvijvers dienen voorafgaand alle vissen en overige fauna te worden afgevangen.

4.1.4 Incidenten

Ondanks een zorgvuldige voorbereiding en werkwijze kan het voorkomen dat bij uitvoering van werkzaamheden beschermde planten of dieren worden verstoord. Deze incidenten worden door het uitvoerend personeel direct gemeld aan de verantwoordelijke projectvoorbereider/beheerder. De projectvoorbereider/beheerder beslist hoe er verder gehandeld moet worden. Hij stelt vast, zo nodig in overleg met het Flora & Fauna Loket, of en welke herstel- of noodmaatregelen nog kunnen worden uitgevoerd. De incidenten worden altijd geregistreerd. Voor registratie kan een registratieformulier worden gebruikt (Meldingsformulier Incident) en worden de volgende punten beschreven:

- beschrijving incident;
- betrokken soort;
- eventuele oplossing van het probleem;
- naleving gedragscode Flora- en faunawet.

Bij ieder incident, hoe onbeduidend het ook lijkt, wordt een registratieformulier door de betrokken opzichter ingevuld en ondertekend. Hierna ondertekent de projectvoorbereider/beheerder het formulier en zorgt voor de archivering in het projectarchief. Tijdens werkzaamheden kan een omwonende melding doen van aanwezigheid van een beschermde soort. Alle verstorende werkzaamheden worden dan onmiddellijk gestaakt om incidenten te voorkomen. De toezichthouder neemt in dit geval contact op met de verantwoordelijke projectvoorbereider.

Procedure in geval van een incident- samenvatting

Wanneer er door het bevoegd gezag overtredingen van de Flora- faunawet worden geconstateerd of wanneer hiervan een vermoeden is, kunnen de medewerkers van het hoogheemraadschap worden aangesproken door een toezichthouder vanuit Ministerie EL&I (bestuursrechtelijk) of door een (buitengewoon) opsporingsambtenaar ('BOA')/politiefunctionaris (strafrechtelijk). De medewerker dient daarom eerst te vragen om legitimatie van degene die de medewerker aanspreekt.

Toezichthouder vanuit Ministerie EL&I

Een toezichthouder heeft ten doel om naleving van de gestelde regels te bevorderen en om overtredingen ongedaan te maken. Wanneer een medewerker wordt aangesproken door een toezichthouder moet de medewerker alle vragen van de toezichthouder zo goed mogelijk beantwoorden en gevraagde informatie moet worden overgelegd. Wees 'open, eerlijk en transparant'

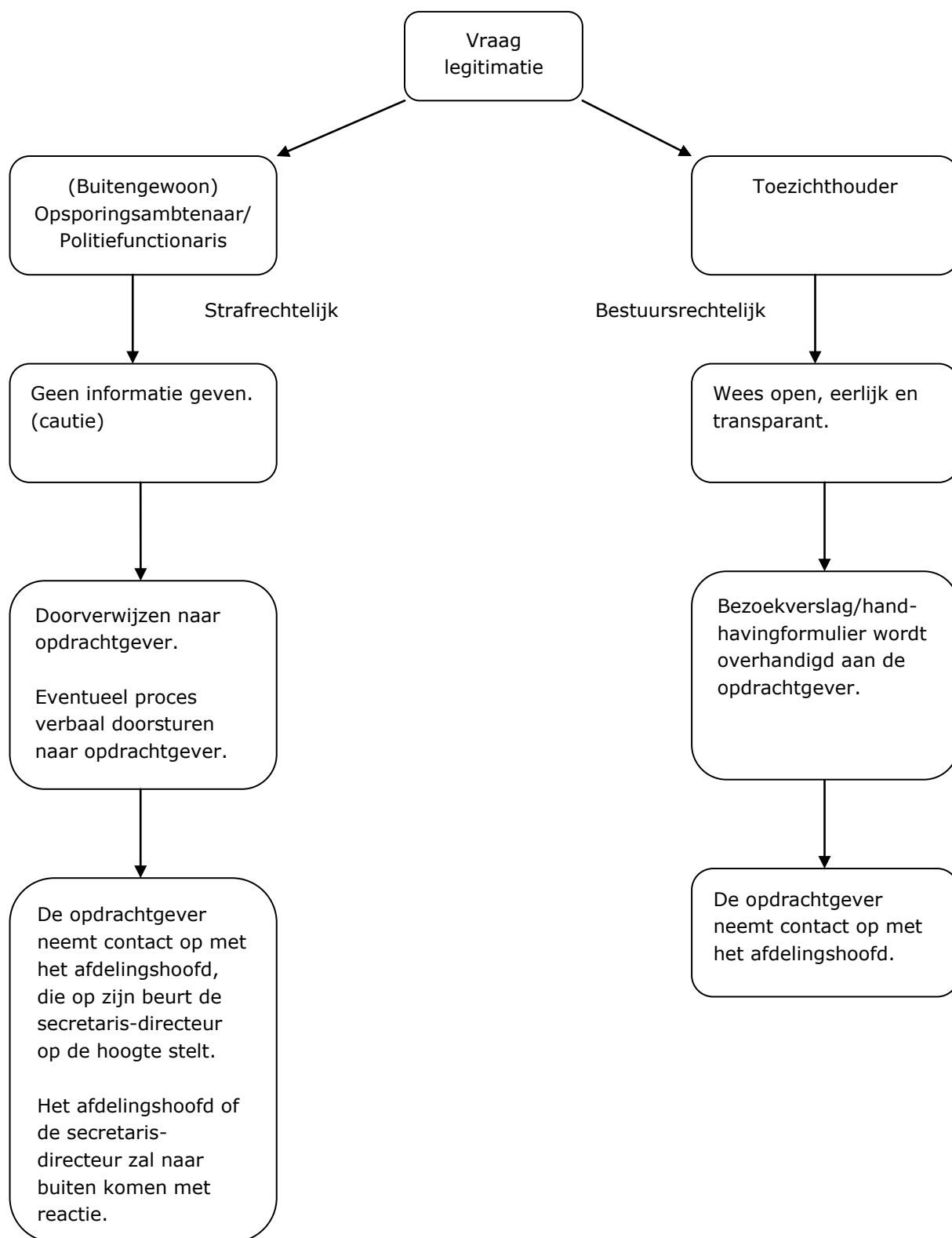
Wanneer er een overtreding wordt geconstateerd, zal de toezichthouder een bezoekverslag of handhavingformulier overhandigen aan de medewerker. Dit formulier wordt door de medewerker doorgestuurd aan het afdelingshoofd. Het afdelingshoofd zal de medewerker op de hoogte houden van de ondernomen en de nog te ondernemen stappen.

BOA/politiefunctionaris

De BOA en politiefunctionaris hebben ten doel om overtredingen te bestraffen. Wanneer een medewerker wordt aangesproken door een BOA of politiefunctionaris moet de medewerker geen verklaring afleggen, maar direct doorverwijzen naar de secretaris-directeur of naar het afdelingshoofd, zodat verschillende medewerkers geen tegenstrijdige verklaringen kunnen afleggen of uitspraken kunnen doen die in een strafzaak in het nadeel van het hoogheemraadschap kunnen werken.

Als er door de BOA/politiefunctionaris een proces verbaal wordt opgemaakt, dan overhandigt de medewerker deze aan zijn/haar afdelingshoofd. Het afdelingshoofd zal de medewerker op de hoogte houden van de ondernomen en de nog te ondernemen stappen.

Hieronder is één en ander schematisch weergegeven:

5 Toelichting op de werkprotocollen

Er zijn werkprotocollen opgesteld voor werkzaamheden in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' en werkzaamheden in het kader van 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting'. De werkprotocollen vormen een leidraad voor het opstellen van de Werkplannen.

Een werkprotocol bestaat uit drie onderdelen.

- Algemene toelichting.
- Voorbereidende maatregelen.
- Uitvoering van werkzaamheden.

De 'Algemene toelichting' betreft algemene richtlijnen waaronder de werkzaamheden moeten worden uitgevoerd.

In het deel 'Voorbereidende maatregelen' worden maatregelen aangedragen die, voorafgaand aan de eigenlijke werkzaamheden, moeten worden uitgevoerd om de werkzaamheden volgens de *Uitwerking Gedragscode Flora- en faunawet voor HHNK* uit te voeren.

Daarna zijn in 'Uitvoering van werkzaamheden' gedetailleerde maatregelen uitgeschreven op welke wijze de werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd.

Voor de volgende werkzaamheden zijn werkprotocollen opgesteld.

Werkprotocollen Bestendig Beheer en Onderhoud (bijlage 1)

- 1-1 baggeren van bodems van watergangen
- 1-2 herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers, keringen en watergangen
- 1-3 maaien van bermen, keringen en schouwpaden met een natuurfunctie
- 1-4 maaien en of schonen van watergangen met grote natuurwaarden
- 1-5 kappen, snoeien en dunnen van opgaande beplanting

Werkprotocollen Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (bijlage 2)

- 2-1 dempen en afdammen van watergangen
- 2-2 voorbereiding nieuwe werken, met waterhuishoudkundige taken
- 2-3 herstel cultuurhistorische bouwwerken
- 2-4 sloop van (kunst)werken, gebouwen en installaties
- 2-5 buitengewoon onderhoud aan keringen
- 2-6 aanleg van natuurvriendelijke oevers
- 2-7 aanleg hoogwatervoorzieningen, nieuwe peilgebieden
- 2-8 herstel van (kunst)werken, gebouwen en installaties
- 2-9 nieuwbouw voor eigen organisatie

Wellicht ten overvloede wordt hier nogmaals vermeld dat werkzaamheden in het kader van 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting' op een locatie waar soorten uit tabel 3 of broedvogels met jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn of de aanwezigheid wordt vermoed, **niet** vallen onder de gedragscode van HHNK. Voor deze werkzaamheden met negatieve effecten tot gevolg is altijd een ontheffing van de Flora- en faunawet vereist zie tabel 2.1.

5.1 Algemene richtlijnen

De hieronder beschreven richtlijnen uit de werkprotocollen zijn op meerdere werkzaamheden van toepassing.

- Zet materieel in dat de minst mogelijke schade veroorzaakt en bij maaiwerkzaamheden wordt de meshoogte niet te krap ingesteld. Voor maaiwerkzaamheden van het droge en/of natte profiel is materieel met de minst mogelijke schade dat de maaikorf, trekker met cyclomaaier/maaibalk of maaiboot met front T-mes. Een klepelmaaier met of zonder transportband of opzuigsysteem wordt zo min mogelijk ingezet en alleen op die plaatsen die moeilijk bereikbaar zijn of waar zeer weinig ecologisch potentieel aanwezig is.
- Voor baggerwerkzaamheden worden de zuigmethoden gezien als de meest natuurvriendelijke manier van baggeren. Als zuigmethoden niet mogelijk zijn hebben grijpmethoden de voorkeur. De schuifboot is het minst natuurvriendelijke alternatief en wordt zo min mogelijk ingezet.
- Het maaisel blijft minimaal 48 uur naast de watergang liggen, opdat amfibieën terug naar de watergang kunnen vluchten. Langs watergangen met een botanische doelstelling kan een keuze worden gemaakt voor versneld afvoeren van het maaisel;
- In gebieden waar de algemene gedragsregels geen afdoende waarborg bieden voor de bescherming van juridisch zwaar beschermde soorten wordt de op de oever gedeponeerde bagger, maaisel en dergelijke zo veel mogelijk gecontroleerd op aanwezigheid van deze beschermde fauna. Aangetroffen soorten en grote zoetwatermossels worden in een emmer met schoon gebiedseigen water geplaatst en binnen twee uur overgebracht naar een aangrenzende in open verbinding staande watergang waarin binnen de bestaande baggercyclus geen baggerwerkzaamheden meer plaats vinden (bijvoorbeeld tertiaire sloten). Deze aanvullende gedragsregel geldt niet als het plaatselijk diffuus veel voorkomende soorten, zoals kleine modderkruiper en bittervoorn, betreft.
- Zwaar gewonde (gewervelde) dieren worden ter plekke vakkundig uit hun lijden verlost. In geval van infectieziekten moeten de kadavers vernietigd worden om verdere uitbreiding te voorkomen.
- Een globaal overzicht van de faunavangsten, verwonde en afgemaakte dieren (type organisme en aantallen) worden in het dagrapport of in het (twee) wekelijkse voortgangsrapport vastgelegd. Dit gebeurt onder verantwoordelijkheid van de met het toezicht belaste waterschapsmedewerker en wordt na afronding van de werkzaamheden opgeleverd aan het Flora& Fauna Loket.
- Bijzonderheden, maar ook eventueel onverhoopte afwijkingen in de uitvoering van het werkprotocol worden vastgelegd in dagrapporten. Op basis van deze dagrapporten en de eindevaluatie kunnen werkprotocol, voorwaarden en maatregelen eventueel worden aangepast.
- Broedvogelcontroles in het broedseizoen worden voorafgaand aan het werk uitgevoerd. Waarnemingen van broedvogels worden gerapporteerd of op kaart gemarkeerd.
- Het werkterrein wordt op de plankaart aangeduid. Aan- en afvoerwegen liggen zoveel mogelijk op bestaande wegen, schouw en onderhoudspaden. Als nieuwe (tijdelijke) wegen of opslagplaatsen moeten worden aangelegd geschiedt dit in het werk, waarbij de volgende richtlijnen gelden:
 - Tijdelijke wegen en opslagplaatsen liggen bij voorkeur in terreinen met een kale bodem of met een korte grazige vegetatie. In dit type terrein zijn natuurwaarden over het algemeen laag of afwezig.

- Bij het uitzetten van wegen wordt gecontroleerd op de aanwezigheid van beschermde flora en fauna. Waar beschermde soorten voorkomen of kunnen worden verwacht, volgt de (tijdelijke) weg een andere route.

6 Literatuur

Lit. 1	Beschermde soorten in het beheergebied van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Soortprotocollen en verspreidingskaarten. Van der Goes & Groot, 2007.
Lit. 2	Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen. Goedgekeurd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 10 juli 2006. Unie van waterschappen, oktober 2006.
Lit. 3	Beleidsplan Waterbodems 2012 – 2016. Maart 2012, Versie 1.0 definitief. Registratienummer 11.41019
Lit. 4	Deelnota baggermethoden en -technieken. Versie 2 (definitief), 26 september 2007, registratienummer 07.12905
Lit. 5	D&H besluit baggerontvangst van 25 mei 2004, registratienummer 04.17008
Lit. 6	Deelnota opslag en verwerking baggerspecie, <i>Uitwerking Beleidsplan Bagger HHNK 2006-2009</i> . Herziene nota na CHI besluit. Versie 2.0 (definitief), 11 december 2007, registratienummer 06.30034
Lit. 7	Beheerplan groen 2007-2010 voor wegbermen. Versie 2.0, 27 maart 2007, registratienummer 06.16349
Lit. 8	Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Hoofdnota
Lit. 9	Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Bekledingen van waterkeringen. Versie Definitief, juni 2006, registratienummer 06.13366
Lit. 10	Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Thema Landschap, natuur, cultuurhistorie en recreatie. Versie Definitief, juni 2006, registratienummer 06.13366
Lit. 11	Waterbeheersplan 3 2007-2009, Heldere doelen – helder water
Lit. 12	Nota visbeleid. Versie 1.5, 27 april 2005, registratienummer 04.30598
Lit. 13	Wegenbeleidsplan van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2003-2010, Gebaande paden en nieuwe wegen. Versie 3.2, 17 april 2003, 03.975
Lit. 14	Verkeersveiligheidsplan Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Beleid ten aanzien van verkeersveiligheid en wegategorisering. Versie 1.5, 28 juni 2006, 05.22045
Lit. 15	Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen. Goedgekeurd door het Ministerie van Economische zaken, Landbouw & Innovatie op 19 maart 2012.
Lit. 16	Dienst Regelingen, december 2011. Soortenstandaard; Bittervoorn, <i>Rhodeus amarus</i>
Lit. 17	Dienst Regelingen, december 2011. Soortenstandaard; Kleine modderkruiper, <i>Cobitis taenia</i>
Lit. 18	Sportvisserij Nederland, januari 2009. Kennisdocument donderpad het geslacht <i>Cottus</i>

7 Begrippen

Begrip	Verklaring
Beschermde soorten	Planten en diersoorten die op basis van de Flora- en faunawet beschermd zijn.
Bestendig Beheer en Onderhoud	De werkzaamheden zijn gericht op het behoud van de bestaande situatie. Deze werkzaamheden worden al veel langer op deze wijze uitgevoerd en hebben niet verhinderd, of er zelfs toe bijgedragen dat zich beschermde soorten op de locatie hebben gevestigd.
Locatie	Een terrein waar werkzaamheden in het kader van Bestendig Beheer en Onderhoud of Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting plaatsvinden
Natte profiel	Het deel van de watergang en oever onder de waterlijn.
Ontheffing Flora- en faunawet	Als de voorgenomen werkzaamheden niet vallen onder de Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen, dus niet in aanmerking komen voor het vrijstellingsbesluit, moet voor het uitvoeren van die werkzaamheden een ontheffing van bepaalde verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet worden aangevraagd. De aanvraag zal onderworpen worden aan een lichte of uitgebreide toets, afhankelijk van de soorten die op de locatie voorkomen.
Primaire waterschapstaken	De primaire taken van HHNK zijn het waterkwantiteits- en waterkwaliteitsbeheer. Tot het waterkwaliteitsbeheer behoort het voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water, op grond waarvan waterbeheerders resultaatverplichtingen hebben om zowel chemische als ecologische doelen te behalen.
Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	Activiteiten die nieuw zijn of een sterke wijziging ten opzichte van het verleden inhouden. In het kader van de Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen zijn het kleinschalige activiteiten waarbij ingrijpende veranderingen plaatsvinden die kunnen leiden tot een uiterlijke verandering van een gebied of een functiewijziging. Voorbeelden zijn onder andere sloop van een gemaal, aanleg van een kade en het dempen van een watergang.
Tijdelijke wegen	Wegen met een tijdelijk karakter waarover voertuigen zich van en naar het werkterrein begeven, voor zover dit geen verharde wegen betreffen.
Vrijstellingsbesluit	Dit betreft het besluit van vrijstelling beschermde planten- en diersoorten van 28 november 2000. Dit vrijstellingsbesluit is op 10 september 2004 bij Algemene Maatregel van Bestuur gewijzigd en op 23 februari 2005 van kracht geworden.
Zorgplicht	De zorgplichtbepaling houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor de in het wild levende planten en dieren (ongeacht hun beschermingsstatus). Dit betekent dat bij uitvoering van de werkzaamheden activiteiten waarvan vermoed kan worden dat ze schadelijk zijn voor de aanwezige soorten zoveel mogelijk vermeden dienen te worden.
Activiteiten bij uiterste noodzaak	Activiteiten mogen alleen plaatsvinden als dit vanwege primaire waterschapstaken niet anders kan, waarbij sprake is van dwingende reden van groot openbaar belang zoals milieuhygiënische-, maatschappelijke veiligheid- en volksgezondheidsaspecten.
Voorzorgsbeginsel	Bij twijfel over het voorkomen van een soort (bijvoorbeeld in het geval van onvoldoende verspreidingsgegevens) wordt óf de soort als 'aanwezig' opgenomen óf wordt er nader onderzoek uitgevoerd om de aanwezigheid aan of uit te sluiten. Deze werkwijze voorkomt kostbare inventarisaties en vormt een overbrugging naar een volledig inventarisatie overzicht. Werken volgens de gedragscode ('zorgplicht') blijft altijd een voorwaarde.

Ter zake kundige	Onder een deskundige wordt door bevoegd gezag ministerie EL&I het volgende verstaan: 'Een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie'. De ervaring en kennis is opgedaan doordat de deskundige: • op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of • op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of • als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of • zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of • zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de monitoring en/of -bescherming. Bron: ministerie van EL&I; DR-loket
------------------	---

Bijlage 1 Werkprotocollen Bestendig Beheer en Onderhoud

Onderstaande werkprotocollen worden gebruikt voor het opstellen van een Werkplan Flora- en Faunawet:

- In het werkprotocol staat per type werkzaamheden beschreven wanneer en hoe de werkzaamheden moeten worden uitgevoerd om te vallen onder het regiem van de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen;
- In het werkprotocol wordt met een tijdbalk, met behulp van drie kleuren, onderscheid gemaakt naar voorkeursperioden voor uitvoering van werkzaamheden;
- De relevante werkprotocollen worden opgenomen in het Werkplan Flora- en faunawet, dat opgesteld wordt voor de betreffende werkzaamheden.

De kop omschrijft het type werkzaamheden. In de tijdsbalk worden de perioden aangegeven waarbinnen de werkzaamheden/maatregelen met of zonder schadebeperkende maatregelen mogen worden uitgevoerd.

	<i>Groen:</i> voorkeursperiode voor het uitvoering van de werkzaamheden.
	<i>Geel:</i> werkzaamheden worden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.
	<i>Rood:</i> Uitvoering van werkzaamheden wordt alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.

Werkprotocol

Locatie

Watergangen,

Beschermde soorten

Tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet

Algemene zorgplicht

Overige flora en fauna

Beleid HHNK

- Beleidsplan bagger HHNK, 2006-2009. Versie 1.2 (concept), 12 mei 2005, registratienummer 05.6347.
- Deelnota baggermethoden en -technieken. Versie 2 (definitief), 26 september 2007, registratienummer 07.12905.
- D&H besluit baggerontvangst van 25 mei 2004, registratienummer 04.17008.
- Deelnota opslag en verwerking baggerspecie, *Uitwerking Beleidsplan Bagger HHNK 2006-2009*. Herziene nota na CHI besluit. Versie 2.0 (definitief), 11 december 2007, registratienummer 06.30034.

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode	Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.											
2 ^e voorkeursperiode: 'ja mits'	Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.											
3 ^e voorkeursperiode: 'nee, tenzij'	Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.											
15 juli – 1 november	Bij voorkeur in september en oktober											
1 juni – 15 juli	-Werkzaamheden op kleinere schaal uitvoeren. Minimaal 25% van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard. In deze periode extra aandacht voor broedende vogels en hun nesten. Binnen de verstoringzone rond het nest wordt niet gebaggerd. -Zorg dragen voor dat beschermde diersoorten kunnen ontsnappen. -Bij baggeren in deze periode dient de watertemperatuur maximaal 25°C te bedragen en minimaal 0,6 meter waterdiepte.											
1 november 15 maart	-Werkzaamheden op kleinere schaal uitvoeren. Minimaal 25% van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard. Bij baggeren in deze periode dient de watertemperatuur minimaal 0 °C te bedragen. Daarnaast geldt dat baggerwerkzaamheden worden gestopt indien ijsgang ontstaat. -Duikers worden alleen gebaggerd/ doorgespoten bij een watertemperatuur > 10 graden.											
15 maart-1 juni	Baggeractiviteiten bij uiterste noodzaak met schadebeperkende maatregelen.											

Algemene toelichting

- Dit protocol heeft uitsluitend betrekking op baggerwerkzaamheden in watergangen die worden uitgevoerd door óf in opdracht van HHNK.
- Dit protocol heeft uitsluitend betrekking op baggerwerkzaamheden in watergangen waar zwaar beschermde soorten van tabel 2 en/of 3 Flora- en faunawet voorkomen. Indien deze soorten (bittervoorn, kleine modderkruiper, broedvogels enz), niet aanwezig zijn, kan van dit protocol worden afgeweken. Indien het voorkomen van tabel 2/3 niet bekend is of een tabel 2 en/of 3 soort aanwezig is moet uitgegaan worden van het zorgplichtbeginsel of quikscan/aanvullend onderzoek.
- Grotere watergangen dienen als verblijf- en overwinteringsplaats van (grote) vissoorten. In deze wateren overwinteren geen of slechts weinig amfibieën van tabel 2 of 3. Kleinere watergangen dienen juist als verblijf- en/of overwinteringsplaats van (kleine) vissoorten, amfibieën, zoogdieren en planten. In deze wateren overwinteren wel veel amfibieën. Kleine vissoorten overwinteren vooral in duikers en onder bruggen.
- Baggerwerkzaamheden worden zo uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt. Baggerwerkzaamheden worden daarom uitsluitend uitgevoerd met apparatuur die de minste schade aan flora en fauna aanrichten. De baggerwerkzaamheden dienen in tijd en ruimte gefaseerd plaats te vinden.
- Baggerwerkzaamheden worden in principe uitgevoerd in de 1^e voorkeursperiode (15 juli-1 november). Slechts onder voorwaarden wordt van deze periode afgeweken. Alle te nemen schadebeperkende maatregelen worden in het Werkplan (eventueel met plankaart) met toelichting vastgelegd. In de maanden november, december kan nog worden gebaggerd zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, een en ander ter beoordeling van een deskundige. Indien buiten de 1^e voorkeursperiode wordt gebaggerd, moet dat voor aanvang van de werkzaamheden in het Werkplan worden beschreven, hierbij dient belang van de planning en motivatie te worden opgenomen (zie ook motivatie in paragraaf 4.1.1).
- Wanneer de watertemperatuur rond de drempelwaarde (25 °C en 0 °C/ ijsgang) zit, wordt de watertemperatuur door uitvoerende medewerker/partij dagelijks gecontroleerd en gerapporteerd. Bij overschrijding van de kritische grens wordt het werk direct stilgelegd. Boven de 25 graden Celsius treedt zuurstofgebrek op en is de kans op vissterfte groter.

Voorbereidende maatregelen

- Duidt op de plankaart in het Werkplan alle te baggeren watergangen aan.
- Zet, conform het beleid uit de Deelnota baggermethoden en technieken [Lit. 4], de volgende werkstappen:
 - Bepaal of binnen het plangebied beschermde soorten aanwezig (kunnen) zijn;
 - Selecteer geschikte baggertechniek en methode, rekening houdend met beschermde soorten die aanwezig (kunnen) zijn (figuur 1-1.1);
 - Beschrijf baggerperiode (rekening houdend met voorkeursperiodes) en schadebeperkende maatregelen als beschermde soorten aanwezig (kunnen) zijn en buiten de 1^e voorkeursperiode wordt gewerkt.
 - Instrueer uitvoerders nauwgezet over hoe en op welk moment zij werkzaamheden moeten uitvoeren.
- Voor aanvang van baggerwerkzaamheden vinden in afgesloten wateren (stadsvijvers en dergelijke) afvissingen plaats. Hierbij worden (beschermde) vissen en eventueel overige aanwezig beschermde fauna verjaagd of gevangen en vervolgens verplaatst naar een aangrenzend geschikt water waar geen baggerwerkzaamheden meer hoeven te worden uitgevoerd. Hierbij dient, indien van toepassing, de plaatselijke beroepsvisser en/of

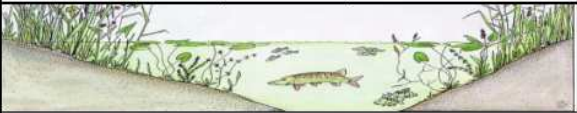

hengelsportvereniging te worden betrokken. Hoeveelheden van de afgevangen (vis)soorten worden genoteerd zodat tijdens controle, naar de uitvoer van de maatregel, deze informatie kan worden getoond.

- Waterbergingsgebieden vormen vaak een afgesloten systeem. De laatste jaren worden hiervan meerdere aangelegd welke in toekomst in het kader van onderhoud ook baggerwerkzaamheden vereisen. Waterbergingsgebieden vormen regelmatig geïsoleerde watersysteem, afhankelijk van de inrichting en oppervlakte dient hier dan ook voorafgaand afwissing plaats te vinden. Bij voldoende grote (situatie afhankelijk) kan er mogelijk voor worden gekozen om hier gefaseerd te werken. Baggerwerkzaamheden binnen waterbergingsgebieden is maatwerk, geschikt werkmethode (i.r.t. Flora- en faunawet) dient te worden uitgewerkt in een ecologisch Werkplan.
- Tijdens de baggerwerkzaamheden wordt tijdens het broedseizoen onderzoek naar de aanwezigheid van nesten van vogels vooraf verricht.

Legenda	
sterke negatieve impact op ecologie	
matig effect op ecologie	
weinig effect op ecologie	

Geschiktheid baggermethode op basis van ecologische effecten		Snijkop/Zuigsystemen			Schuifboot	Hydraulische kraan		Draadkraan ²
		snijkop	baggerpomp/ spuit	wormwiel	schuifboot	hydraulische kraan, lepelbak	hydraulische kraan, knijperbak	gesloten/ milieugrijper
								
Effecten op waterbodem/waterkolom tijdens werkzaamheden								
opwerveling, mors, vertroebeling --> eutrofiering								
Effecten op fauna								
vis								
macrofauna								
amfibien								
overlevingskans individuen								
biotoop								
Effecten op flora								
(natuurvriendelijke) oever								
zonering mogelijk								
watervegetatie								
Effecten op landbodem door materieel								
oevervegetatie								
Effecten op landbodem bij het op de kant verwerken								
verdichting bodem/ verstikking								
eutrofiering/ verontreiniging								

Bij een cutter/zuigstroom wordt ervan uitgegaan dat alléén de vaargeul wordt gebaggerd
Zuigmethoden vergroten de faunawaarden in het gebied
Grijpmethoden zijn beter voor het behoud van flora

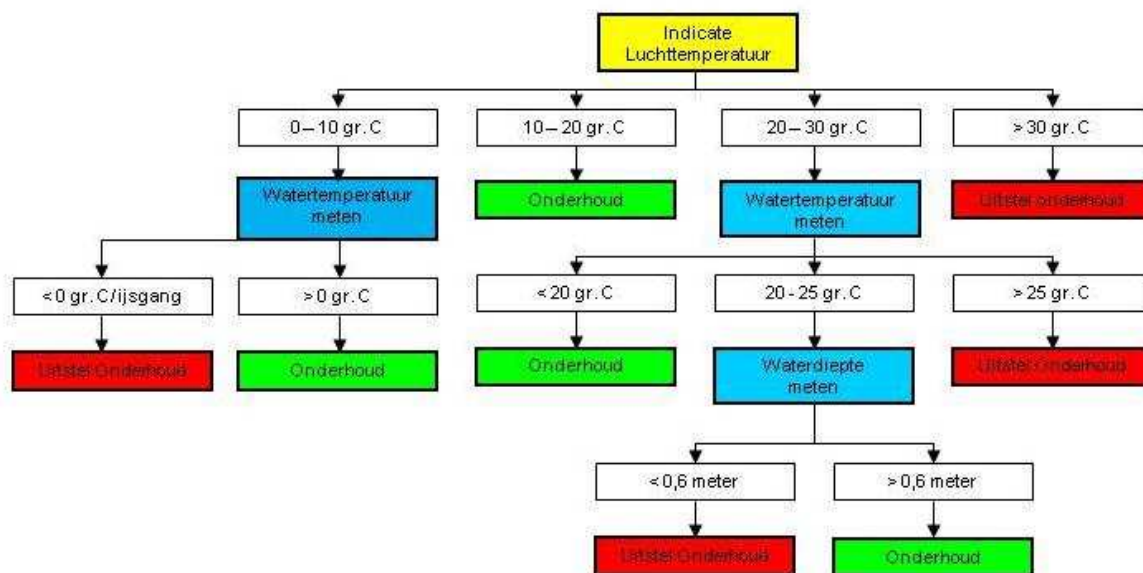
Figuur 1-1.1: Toepasbaarheid baggertechnieken op basis van ecologische effecten (Lit. 4)

Uitvoering baggerwerkzaamheden

- Om ontsnapping van (beschermde) vissen en overige fauna mogelijk te maken worden baggerwerkzaamheden altijd uitgevoerd vanaf het doodlopende einde van een watergang richting een open einde, ook wanneer een baggerschuifboot wordt gebruikt.
- Minimaal 5% van de moeras- en of watervegetatie blijft gespaard door aan beide zijden van de watergang een gedeelte niet te baggeren.
- Op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabben-scheergemeenschappen (waaronder groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal

- 50% van de vegetatie en waterbodembodem gespaard. Tijdens het baggeren worden op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk teruggeplaatst.
- Als het baggeren om saneringsredenen wordt uitgevoerd (vervuilde onderwaterbodembodem => klasse 3 en boven de interventiewaarde) wordt alle bagger verwijderd, ook langs de oevers.
 - De volgende voorzorgsmaatregelen worden in acht genomen als baggerwerkzaamheden om dringende primaire waterschapstaken moeten worden verricht in de 3^e voorkeursperiode (1 november-15 maart / 15 maart-15 juli):
 - Onderbouwd en gedocumenteerd wordt dat er geen alternatieven zijn.
 - Baggerwerkzaamheden worden op kleine schaal en gefaseerd uitgevoerd. Minimaal 25 % van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard. Dit kan worden bereikt door niet alle watergangen in een gebied gelijktijdig te baggeren. Hierbij wordt 25% van de vegetatie en de slootbodembodem ongemoeid gelaten.
 - Tijdens het broedseizoen (15 maart en 15 juli) worden nesten van vogels door een ter zake deskundig persoon opgespoord en gemarkeerd. Binnen de verstoringzone rond het nest wordt niet gebaggerd. De afstand (straal) van deze verstoringzone wordt ter plaatse door de ter zake kundige, welke de vogelinspectie uitvoert, beoordeeld.
 - In de winterperiode kan nog worden gebaggerd zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, een en ander ter beoordeling van een ter zake kundige, zie ook paragraaf 4.1.1.1.

Figuur 1-1.2: Schema watertemperatuur baggerwerkzaamheden.

1-2 Werkprotocol herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers, keringen en watergangen

<i>Werkprotocol</i>	Herprofilering en herstelwerkzaamheden aan de oevers in het kader van regulier beheer en onderhoud
<i>Locatie</i>	Watergangen in beheersgebied van HHNK
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 en 3 van Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	• Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Hoofdnota. • Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Bekledingen van waterkeringen. Versie Definitief, juni 2006, registratienummer 06.13366 • Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Thema Landschap, natuur, cultuurhistorie en recreatie. Versie Definitief, juni 2006, registratienummer 06.13366 • Waterbeheersplan 3 2007-2009, Heldere doelen – helder water. • Nota visbeleid. Versie 1.5, 27 april 2005, registratienummer 04.30598

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Herprofilering en herstelwerkzaamheden												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 1 november Bij voorkeur in september en oktober												
1 juni – 15 juli en 1 november- 15 maart. Werkzaamheden op kleinere schaal uitvoeren. Minimaal 25% van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard. In deze periode extra aandacht voor broedende vogels en hun nesten (geen werkzaamheden binnen de verstoringzone van het nest). Er zorg voor dragen dat beschermde diersoorten kunnen ontsnappen.												
15 maart-1juni Activiteiten bij uiterste noodzaak met schadebeperkende maatregelen.												

Algemene toelichting

- Dit protocol heeft betrekking op herprofilerings- en herstelwerkzaamheden in watergangen die worden uitgevoerd in het kader van regulier beheer en onderhoud.
- Dit protocol heeft uitsluitend betrekking op herprofilerings- en herstelwerkzaamheden aan oevers, watergangen en waterkeringen in/langs watergangen die worden uitgevoerd door of in opdracht van HHNK.

- Indien er voor herprofileringen en herstel van oevers, watergangen en waterkeringen ook gebaggerd moet worden, dienen de werkzaamheden uitgevoerd te worden conform het werkprotocol 'Baggeren van watergangen'.
- De werkzaamheden worden zo uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is of tot een absoluut minimum wordt beperkt. Werkzaamheden worden daarom uitsluitend uitgevoerd met apparatuur die de minste schade aan flora en fauna aanrichten. De werkzaamheden dienen in tijd en ruimte gefaseerd plaats te vinden.
- De werkzaamheden worden in principe uitgevoerd in de 1^e voorkeursperiode (15 juli – 1 november). Slechts onder voorwaarden wordt van deze periode afgeweken. Alle te nemen schadebeperkende maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd. Bij een aantal schadebeperkende maatregelen worden in het veld markeringen aangebracht.

Voorbereidende maatregelen

- Duidt op de plankaart in het Werkplan alle te herprofileren/herstellen primaire watergangen aan.
- Binnen één seizoen worden de werkzaamheden in maximaal 50% van de totale lengte uitgevoerd. In de andere helft van de watergangen worden de werkzaamheden tenminste één jaar later uitgevoerd. Indien dit niet mogelijk is wordt tenminste 25% van de wateren ongemoeid laten. Daar worden de werkzaamheden tenminste één jaar later uitgevoerd.
- Instrueer uitvoerders nauwgezet over hoe en op welk moment zij werkzaamheden moeten uitvoeren.
- In die delen van de oever waar geen werkzaamheden voor herprofilering en herstel van oevers plaatsvinden, worden op de oever aanwezige ruigten en rietvegetaties zo veel mogelijk gespaard. Hierbij dient tenminste 75% van de ruigte/rietvegetatie ongemoeid te blijven.
- Indien de aanwezigheid van beschermde zoogdieren als de waterspitsmuis in de oevers bekend is, wordt buiten de kritische periode van april- augustus gewerkt. Voorafgaand aan het werk wordt buiten deze kritische periode de vegetatie kort gemaaid, zodat het terrein ongeschikt raakt en de soorten elders een onderkomen zoeken.
- Onderzoek naar de aanwezigheid van nesten van vogels moet vooraf verricht worden als vanwege waterschapstaken gewerkt moet worden in de 3^e voorkeursperiode (15 maart – 15 juli). Aangetroffen nesten worden in het veld of op kaart gemarkeerd. Binnen de verstoringzone rond het nest worden geen werkzaamheden uitgevoerd. De verstoringzone wordt ter plaatsen door de ter zake kundige, welke de vogelinspectie uitvoert, bepaald.
- In geval van opgaand hout dat moet worden verwijderd, geschiedt dit volgens het werkprotocol 'kappen, dunnen en snoeien van opgaande beplanting'.

Uitvoering werkzaamheden

- Materiaal, welk materiaal dan ook, moet zorgvuldig worden gebruikt, zodat geen onnodige schade en verstoring van flora en fauna optreedt.
- De werkzaamheden voor herprofilering en herstel van oevers, watergangen en waterkeringen in het kader van herprofilering en herstel van oevers worden uitgevoerd vanaf het doodlopende einde van een watergang richting het waterganggedeelte waar geen werkzaamheden plaats vinden.
- Voor herstelwerkzaamheden en nieuwe beschoeiingen, vooroevers en dergelijke wordt zoveel mogelijk gekozen voor natuurvriendelijke materialen zoals om palen gevlochten wilgentenen, kokosmatten en dergelijke zodat een zo natuurlijk mogelijke oeverbescherming ontstaat.

- Op plaatsen waar bomen en struiken zijn verwijderd die door vleermuizen als oriëntatiepunt werden gebruikt (vliegrouete) dienen, na het beëindigen van de werkzaamheden, weer bomen en struiken te worden aangeplant. Dit dient te geschieden voor 1 april. Indien geen herplant plaatsvindt of de herplant de functie van vliegrouete niet kan compenseren is voor de verwijdering ontheffing Flora- en faunawet noodzakelijk.
- Bij watergangen met een breedte <2 meter, blijft moeras en of watervegetatie gespaard door de werkzaamheden slechts aan één oever uit te voeren.
- Indien de werkzaamheden om dringende primaire waterschapstaken moeten worden verricht tussen 15 maart en 15 juli dienen de volgende voorzorgsmaatregelen in acht te worden genomen.
 - Er zijn geen alternatieven.
 - De werkzaamheden worden op kleine schaal, gefaseerd uitgevoerd. Minimaal 25 % van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard.
 - Tijdens het broedseizoen (15 maart en 15 juli) worden nesten van vogels door een ter zake deskundig persoon opgespoord en gemarkeerd. Binnen de verstoringzone rond het nest wordt niet gewerkt. De afstand (straal) van deze verstoringzone wordt ter plaatse door de ter zake kundige, welke de vogelinspectie uitvoert, beoordeeld.
 - Er worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen om de locatie tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden, plaatsen van windlinten of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkomen van de vestiging.
 - Voorafgaand aan het onderhoud wordt geïnventariseerd hoe de instandhouding van populaties beschermde planten kan worden gewaarborgd.

Pagina
34 van 62

Datum
6 december 2012

1-3 Werkprotocol maaien van bermen, keringen en schouwpaden

<i>Werkprotocol</i>	maaien in het kader van regulier beheer en onderhoud op locaties met een hoge natuurwaarde.
<i>Locatie</i>	bermen, dijken en schouwpaden.
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 en 3 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	• Beheerplan groen 2007-2010 voor wegbermen. Versie 2.0, 27 maart 2007, registratienummer 06.16349 • Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Hoofdnota. • Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Bekledingen van waterkeringen. Versie Definitief, juni 2006, registratienummer 06.13366 • Beheersplan Waterkeringen 2006-2010, Thema Landschap, natuur, cultuurhistorie en recreatie. Versie Definitief, juni 2006, registratienummer 06.13366

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 15 maart <i>Maaien zonder beperkingen</i>												
1 juni – 15 juli -Zodanig werken dat (beschermde) diersoorten kunnen ontsnappen en nesten van vogels worden gespaard. Beschermde plantensoorten worden gespaard om zaad te zetten. -In gebieden met amfibieën in deze periode maaien met aangepaste maaahoogte.												
15 maart-1juni <i>Maaiactiviteiten bij uiterste noodzaak met schadebeperkende maatregelen..</i>												

Algemene toelichting

- Dit protocol is van toepassing op bermen, keringen en schouwpaden.
- Dit protocol heeft uitsluitend betrekking op maaierwerkzaamheden die worden uitgevoerd voor of in opdracht van HHNK.
- Het maaien in het kader van regulier beheer en onderhoud wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt.
- Het hier beschreven maaierwerkprotocol is alleen van toepassing op dijken, bermen en schouwpaden, dit zijn mogelijke verblijfplaatsen van amfibieën, zoogdieren en broedvogels en groei-

plaats van planten. De maaierwerkzaamheden worden uitsluitend uitgevoerd met apparatuur die de minste schade aan flora en fauna aanrichten. Bij voorkeur wordt klepelmaaieren niet toegepast tenzij door obstakels in de wegberm dit niet anders kan. De werkzaamheden dienen in tijd en ruimte gefaseerd plaats te vinden.

- De werkzaamheden worden in principe alleen uitgevoerd in de 1^e voorkeursperiode (half juli tot 15 maart). In de 2^e uitvoeringsperiode (1 juni tot 15 juli) kunnen maaierwerkzaamheden slechts worden uitgevoerd als tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen en op bloeiende juridisch zwaarder beschermde plantensoorten opdat deze tijdens het maaieren gespaard worden. Alle te nemen maatregelen dienen op een plankaart met toelichting in het Werkplan Flora- en faunawet te worden vastgelegd.
- In intensief gebruikte en beheerde bermen kunnen maaierwerkzaamheden het gehele jaar plaats vinden, mits tijdens het werk gelet wordt op broedende vogels of andere zwaarder beschermde soorten.

Voorbereidende maatregelen

- In het Werkplan worden alle te maaieren bermen, keringen en schouwpaden aangeduid. Indien zwaarder beschermde plantensoorten voorkomen wordt minimaal 25% van de vegetatie niet gemaaid. Het gedeelte dat gespaard blijft wordt per maaibeurt afgewisseld. Op de plankaart wordt aangegeven welke delen moeten worden gemaaid.
- Indien blijkt dat de ringslang in de te maaieren delen voorkomt of mogelijk voorkomt, wordt pas na 15 september gemaaid.
- In gebieden die van belang zijn voor strikt beschermde amfibieën (tabel 3) wordt in de periode 15 maart- 15 juli slechts gemaaid bij droog weer, mag niet worden geklepeld en dient de snijhoogte te worden aangepast (15 centimeter).
- Indien de genoemde fasering in tijd en ruimte onvoldoende garanties biedt voor het voorkomen van schade aan beschermde plantensoorten, dan worden vegetaties met beschermde planten, in verband met vruchtzetting, pas gemaaid na 15 juli.
- Bij het afzetten van maaisel op land wordt rekening gehouden met beschermde op het land levende soorten.
- Indien er beschermde vlinder- en/of rupssoorten aanwezig zijn, dan vindt de tweede maaibeurt plaats na 15 september.
- op plaatsen waar het broeden van de kwartelkoning wordt vermoed, wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.
- Maaieren in de 3^e voorkeursperiode vindt alleen plaats als de veiligheid van het wegverkeer in het geding is. Het 'veiligheidsmaaieren' bestaat uit het maaieren van wegbermen tot 1,5 meter van de weg en het maaieren van kruispunten (tot 50 meter vanaf het kruispunt). Veiligheidsmaaieren start circa twee weken voordat de reflectoren langs de weg niet meer zichtbaar zijn door een te hoge bermbegroeiing.

Uitvoering maaierwerkzaamheden

- In geval van opgaand hout dat moet worden verwijderd, geschiedt dit volgens het werkprotocol 'kappen, dunnen en snoeien van opgaande beplanting'.
- Het maaisel wordt in principe altijd na 48 uur afgevoerd tenzij de vegetatie wordt geklepeld.
- In gebieden die van belang zijn voor strikt beschermde amfibieën (tabel 3) wordt in de periode 15 maart- 15 juli slechts gemaaid bij droog weer, mag niet worden geklepeld en dient de snijhoogte te worden aangepast (15 centimeter).
- In gebieden waar de waterspitsmuis en/ of noordse woelmuis voorkomt wordt 50% van de vegetatie waarin de soort voorkomt niet gemaaid.

- Groeiplaatsen van beschermde plantensoorten worden niet gemaaid in de 2^e en 3^e voorkeursperiode. Dit wordt bereikt door de juiste fasering van de werkzaamheden uit te voeren (25% ongemoeid laten) en hierbij de groeiplaatsen te ontzien.
- Indien de werkzaamheden om dringende primaire waterschapstaken moeten worden verricht tussen 15 maart en 15 juli dienen de volgende voorzorgsmaatregelen in acht te worden genomen.
 - Er zijn geen alternatieven.
 - De werkzaamheden worden op kleine schaal, gefaseerd uitgevoerd. Minimaal 25 % van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard.
 - Tijdens het broedseizoen (15 maart en 15 juli) worden nesten van vogels door een ter zake deskundig persoon opgespoord en gemarkeerd. Binnen de verstoringzone rond het nest wordt niet gemaaid. De afstand (straal) van deze verstoringzone wordt ter plaatse door de ter zake kundige, welke de vogelinspectie uitvoert, beoordeeld.
 - Wanneer er sprake is van vogelsoorten die voorkomen op de door Min EL&I gepubliceerde lijst met jaarrond beschermde vogelnesten, zie bijlage 3, dan worden deze vogels, nesten en eieren actief opgespoord en gespaard.
 - De getroffen maatregelen worden goed gedocumenteerd in een Werkplan.

1-4 Werkprotocol maaien en of schonen van watergangen

<i>Werkprotocol</i>	maaien en/ of schonen van watergangen en oevers (natte profiel)
<i>Locatie</i>	maaien en of schonen in het kader van regulier beheer en onderhoud
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 en 3 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	- Waterbeheersplan 3 2007-2009, Heldere doelen – helder water. - Nota visbeleid. Versie 1.5, 27 april 2005, registratienummer 04.30598

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 1 november De werkzaamheden kunnen zonder beperkingen worden uitgevoerd, bij voorkeur in september en oktober. De werkzaamheden alleen uitvoeren indien watertemperatuur minimaal 0°C bedraagt.												
1 juni – 15 juli -Zodanig werken dat (beschermde) diersoorten kunnen ontsnappen en nesten van vogels worden gespaard. Minimaal drie meter om het nest ongemoeid laten, tussen 15 maart en 1 juni minimaal vijf meter om het nest niet schonen -Beschermde plantensoorten worden gespaard om zaad te zetten. -Temperatuur en diepte van de watergang zijn bepalend voor uitvoering van de werkzaamheden.												
15 maart – 1 juni Maaiactiviteiten bij uiterste noodzaak met schadebeperkende maatregelen.												

Algemene toelichting

- Dit protocol heeft uitsluitend betrekking op maai- schoonwerkzaamheden die worden uitgevoerd voor of in opdracht van HHNK.
- Het maaien in het kader van regulier beheer en onderhoud wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt.
- De maaiwerkzaamheden worden uitsluitend uitgevoerd met apparatuur die de minste schade aan flora en fauna aanricht. De werkzaamheden dienen in tijd en ruimte gefaseerd plaats te vinden.
- De werkzaamheden worden in principe alleen uitgevoerd in de 1^e voorkeursperiode (half juli tot 15 maart), bij voorkeur in de maanden september en oktober. In de 2^e uitvoeringsperiode (1 juni tot 15 juli) kunnen maaiwerkzaamheden slechts worden

uitgevoerd als tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen en op alle overige juridisch zwaardere soorten van tabel 2/3 Flora- en faunawet. Alle te nemen maatregelen dienen op een plankaart met toelichting in het Werkplan te worden vastgelegd.

- Voorafgaand aan de werkzaamheden wordt in de kritische periodes de temperatuur en de diepte van de watergang bepaald volgens onderstaand schema. De kritische periode bevindt zich hoogzomer (luchttemperatuur 20 á 30 graden Celsius) en midden winter (luchttemperatuur 10 tot 0 graden Celsius). Afhankelijk van de actuele watertemperatuur en diepte van de watergang kunnen werkzaamheden eventueel plaats vinden.

Voorbereidende maatregelen

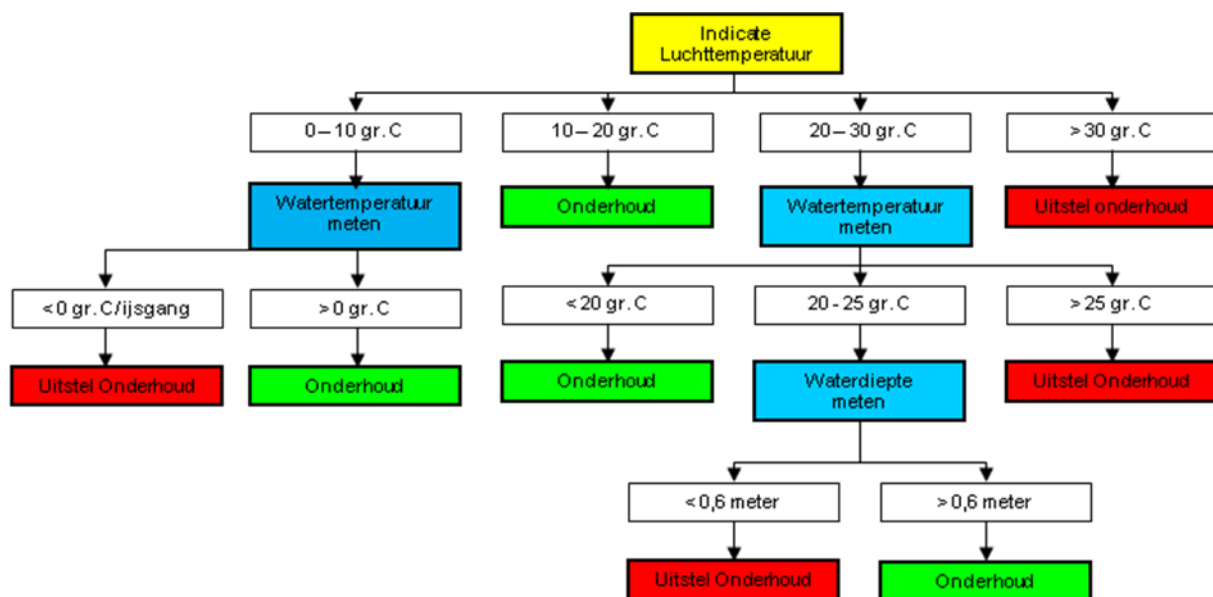
- Op de plankaart in het Werkplan worden alle te maaien/ schonen watergangen aangeduid.
- Vooraf wordt, op basis van het onderhoudsplan, bepaald welke watergangen met welke frequentie worden geschoond. Dit is afhankelijk van het natuurdoeltype. De frequentie kan variëren van één keer per drie jaar tot drie keer per jaar. De frequentie wordt, per watergang, op de plankaart aangeduid.
- Bij een twee- of driejarig schema wordt jaarlijks respectievelijk 50% en 33% van de oeverlengte gemaaid. De maaivlakken worden per keer gewisseld.
- Indien de ringslang langs de watergangen voorkomt of mogelijk voorkomt, wordt de oevervegetatie pas na 15 september gemaaid.
- Indien de waterspitsmuis en/of noordse woelmuis langs en in de watergang voorkomt wordt 50% van de vegetatie waarin de soort voorkomt niet gemaaid.
- Indien de fasering in tijd en ruimte onvoldoende garanties biedt voor het voorkomen van schade aan beschermde plantensoorten, dan worden de volgende richtlijnen gevolgd:
 - vegetaties met beschermde soorten pas maaien na vruchtzetting;
 - 25 % van slootvegetatie en waterbodem wordt gespaard;
 - op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabben-scheergemeenschappen (groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Het gespaarde gedeelte wordt pas geschoond nadat het eerder geschoonde gedeelte voldoende hersteld is;
 - Bij het afzetten van maaisel op land wordt rekening gehouden met beschermde terrestrische soorten, door bijvoorbeeld het maaisel verder op de kant/ droge oever af te zetten.

Uitvoering maaiwerkzaamheden

- Het materieel moet zorgvuldig worden gebruikt, zodat alleen de begroeiing uit de watergang wordt verwijderd en geen oever schaduw wordt veroorzaakt of onnodige schade aan en verstoring van flora en fauna optreedt.
- Maaisel blijft minimaal 48 uur op de oever liggen. Zodoende krijgen amfibieën en andere watergebonden dieren de kans terug in het water te geraken, zonder dat zij het materiaal als beschutting- of nestplaats kunnen gaan gebruiken. Indien deze maatregelen geen garanties bieden voor het duurzaam voortbestaan van de strikt beschermde soorten dient het maaisel terstond op de aanwezigheid van die soorten gecontroleerd te worden. Dit geldt met name voor grote zoetwatermossels.
- Indien de maai- en of schoningswerkzaamheden om dringende primaire waterschapstaken moeten worden verricht tussen 15 maart en 15 juli dienen de volgende voorzorgsmaatregelen in acht te worden genomen:
 - Er zijn geen alternatieven.

- De werkzaamheden worden op kleine schaal, gefaseerd uitgevoerd. Minimaal 25 % van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard.
- Tussen 15 maart en 15 juli worden nesten van vogels opgespoord en wordt in de periode 15 maart- 1 juni in een zone van vijf meter rond het nest niet gemaaid. Van 1 juni- 15 juli is deze zone minimaal drie meter.
- Er wordt natuurvriendelijk materieel en/of een sparende techniek toegepast.
- De maatregelen worden goed gedocumenteerd.

Schema maaien watergang in relatie tot temperatuur en diepte van de watergang

1-5 Werkprotocol kappen, snoeien en dunnen van opgaande beplanting

<i>Werkprotocol</i>	kappen, snoeien en dunnen van opgaande beplanting
<i>Locatie</i>	bermen, oevers, geïsoleerde bosjes en dergelijke
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 en 3 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	Beheerplan groen 2007-2010 voor bomen en landschappelijke beplantingen, Richtlijn voor het beheer van bomen en landschappelijke beplantingen. Versie 2.0, 27 maart 2007, registratienummer 06.16348

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 15 maart De werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd, mits in de bomen geen vleermuizen huizen en indien nesten van vogels, holen en verblijfplaatsen van zwaarder beschermde soorten gespaard blijven.												
15 juli – 1 september De werkzaamheden worden alleen uitgevoerd indien broedvogels afwezig zijn.												
15 maart – 15 juli Snoeiactiviteiten bij uiterste noodzaak met schadebeperkende maatregelen.												

Algemene toelichting

- Het hier beschreven werkprotocol is van toepassing op alle houtige beplanting, zowel natuurlijk als aangeplant.
- Het kappen, snoeien en dunnen van opgaande beplanting wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt. De werkzaamheden worden uitsluitend uitgevoerd met apparatuur die de minste schade aan flora en fauna aanrichten.
- Alle te nemen maatregelen dienen op een plankaart met toelichting in het Werkplan te worden vastgelegd.

Vorbereidende maatregelen

- Alle kap-, snoei- en dunwerkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen dat loopt van 15 maart tot 15 juli. Alleen indien door onderzoek is vastgesteld dat zich in het plangebied geen nesten van vogels bevinden, mag in het broedseizoen worden gewerkt.
- Indien broedvogels zijn aangetroffen zijn kap-, snoei- en dunwerkzaamheden niet toegestaan.
- Holen en verblijfplaatsen (bomen van spechten, roestbomen van uilen, verblijfplaatsen van vleermuizen, bladhopen voor ringslangen en dergelijke) blijven het hele jaar gespaard, zie bijlage 3.
- Vooraf worden oude, dikke bomen met spleten en holten gecontroleerd op vleermuizen (conform Vleermuisprotocol 2012).
- Indien verblijfplaatsen van vleermuizen in bomen zijn aangetroffen, gelden de volgende aanvullende maatregelen/voorwaarden:
 - werkzaamheden aan deze bomen worden zoveel mogelijk vermeden;
 - indien dit om zwaarwegende redenen niet mogelijk is, dan vinden werkzaamheden zoals snoeien plaats tussen 15 september en 15 oktober;
 - indien de bomen om zwaarwegende redenen gekapt moeten worden is altijd een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk.
 - Indien beschermde plantensoorten zijn aangetroffen binnen het werkterrein, dan worden deze ontzien bij de werkzaamheden en bij de aanleg van tijdelijke aan- en afvoerwegen.

Uitvoering werkzaamheden

- Het materieel moet zorgvuldig worden gebruikt, zodat geen onnodige schade wordt veroorzaakt of onnodige verstoring van flora en fauna optreedt.
- De strooisel- en kruidlaag onder de houtopstanden wordt zoveel mogelijk gespaard. In deze laag kunnen kleine dieren schuilen of overwinteren, zoals amfibieën en kleine zoogdieren.
- Snoeihout en snippers worden buiten het leefgebied van de juridisch zwaarder beschermde soorten opgeslagen.

Bijlage 2. Werkprotocollen Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting

Onderstaande werkprotocollen moeten als volgt worden gebruikt.

- Het werkprotocol geeft aan wanneer de werkzaamheden moeten worden uitgevoerd om te vallen onder het regiem van de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen.
- In het werkprotocol wordt met drie kleuren onderscheid gemaakt naar voorkeursperioden voor uitvoering van werkzaamheden.
- De beschrijving geeft aan hoe de werkzaamheden moeten worden uitgevoerd om te vallen onder het regiem van de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen.
- De relevante werkprotocollen moeten worden opgenomen in het per werk op te stellen 'Werkplan Flora- en faunawet'.

2-1 Werkprotocol dempen en afdammen van watergangen

<i>Werkprotocol</i>	Werkprotocol dempen, afdammen en vergraven watergangen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling
<i>Locatie</i>	watergangen in beheersgebied
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 1 november De werkzaamheden kunnen in deze periode zonder beperkingen worden uitgevoerd.												
1 november – 15 juli De werkzaamheden alleen uitvoeren indien nesten van vogels niet worden verstoord.												

Algemene toelichting

- Dit werkprotocol heeft betrekking op het dempen, afdammen of vergraven van watergangen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling. Tevens valt hier onder de aanleg van dammen en duikers ten behoeve van de aanleg van tijdelijke wegen of ter verbetering van de aan- en afvoerfunctie van het watersysteem.
- Het dempen van (delen van) watergangen, in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen, kan op locaties worden uitgevoerd waar schade aan beschermde soorten beperkt is.
- Alle te nemen maatregelen dienen op een plankaart in het Werkplan met toelichting te worden vastgelegd.
- Indien in of bij de watergangen beschermde soorten voorkomen van tabel 3, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora- & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.

Vorbereidende maatregelen

- Op de plankaart in het Werkplan worden de te dempen watergangen aangeduid.
- Op de plankaart in het Werkplan worden naburige watergangen aangegeven welke niet gedempt worden en waarheen gevangen vis kan worden afgevoerd.
- Voorafgaand aan het dempen of vergraven van de watergang wordt deze, zoveel mogelijk, vrij gemaakt van juridisch zwaarder beschermde dieren en planten.
- Beschermde planten worden ruim uitgestoken en elders teruggeplaatst, voor zover soorten lokaal in hun voorkomen bedreigd worden door de ingreep en deze ingreep onvermijdelijk is.

- Aanwezige beschermde vissoorten en overige faunasoorten van tabel 2 worden voor aanvang van de werkzaamheden weggevangen en verplaatst naar een nabij gelegen leefgebied. De vangsten worden gedocumenteerd.
- Betreft het om leefgebieden van soorten uit tabel 3 dan wordt voorafgaand aan het dempen eerst voldoende nieuwe habitat ingericht. Deze nieuwe habitat moet ecologisch functioneren alvorens tot demping word overgegaan.
- De werkzaamheden vinden in beginsel plaats tussen 15 juli en 1 november. Als het niet mogelijk is om in deze periode te werken, dan is extra voorzorg nodig. Bij werkzaamheden tijdens de broedperiode kan men ervoor kiezen het werkgebied tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkomen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten.

Uitvoering dempwerkzaamheden

- Direct voorafgaand aan de dempingwerkzaamheden wordt de aangebrachte dam deels verwijderd. Hierdoor kan het water wegvloeien.
- De werkzaamheden worden uitgevoerd vanaf het doodlopende einde van de watergang richting water dat niet gedempt wordt of richting dam.
- Direct voorafgaand aan de werkzaamheden worden de nog in het water aanwezige vissen en amfibieën weggevangen of verjaagd naar het overige oppervlaktewater.
- Het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.
- Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, worden plan en werkzaamheden hierop aangepast.

2-2 Werkprotocol voorbereiding nieuwe werken met waterhuishoudkundige taken

<i>Werkprotocol</i>	werkprotocol voorbereiding nieuwe werken in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen
<i>Locatie</i>	gehele beheersgebied van HHNK
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode												
Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: 'ja mits'												
Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: 'nee, tenzij'												
Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												

Algemene toelichting

- Dit werkprotocol heeft betrekking op de nieuwbouw met waterhuishoudkundige functie van gebouwen, sluizen, gemalen, kunstwerken et cetera.
- Het werkprotocol nieuwe werken, in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Het werkprotocol nieuwe werken heeft betrekking op het bouwrijp maken van locaties.
- Indien in of bij de watergangen beschermde soorten voorkomen van tabel 3, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.

Voorbereidende maatregelen

- Indien beschermde diersoorten van tabel 2 voorkomen, dan dienen de dieren verplaatst te worden naar een aangrenzend leefgebied. Bij voorkeur één week tot maximaal twee weken voor aanvang van het bouwrijp maken van het terrein, worden de dieren verplaatst naar een nabijgelegen geschikt biotoop.
- Beschermde plantensoorten uit tabel 2 van de Flora- en faunawet worden ruim uitgestoken en verplaatst naar een aangrenzend geschikte standplaats buiten het plangebied. Ook kan de toplaag van de bodem met beschermde plantensoorten in depot worden gezet en later bij de afwerking van het gebied (taluds, bermen et cetera) teruggeplaatst.
- Beschermde muurplanten van tabel 2 worden bij de werkzaamheden ontzien. Indien dit niet mogelijk is worden de planten verplaatst naar een nabij gelegen geschikte locatie met vergelijkbare licht- en vochtomstandigheden. De verplaatsing wordt begeleid door een

vegetatiedeskundige. De planten kunnen ook in depot gezet worden en na afsluiting van de werkzaamheden op de oude groeiplaats worden teruggezet.

- Alle werkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen. Het broedseizoen loopt globaal van 15 maart tot 15 juli. Alleen indien door onderzoek is vastgesteld dat zich in het plangebied geen nesten van vogels bevinden, kan in het broedseizoen worden gewerkt.
- Indien (algemene) broedvogelsoorten voorkomen, zijn werkzaamheden toegestaan, mits aanwezige nesten vooraf worden opgespoord. In een verstoringzone rond het nest mogen geen werkzaamheden plaats vinden. Deze verstoringzone wordt ter plaatsen voor een ter zake kundige beoordeeld.
- Alle benodigde maatregelen worden opgenomen in een Werkplan Flora- en faunawet en bijgevoegd aan het bestek.
- Controleren op holen en verblijfplaatsen (bomen van spechten, roestbomen van uilen, verblijfplaatsen van vleermuizen) in bomen en in oude gebouwen. Indien vaste nesten van vogels (vogelsoorten die voorkomen op de door Min EL&I gepubliceerde Lijst met jaarrond beschermde vogelnesten bijlage 3) of vleermuizen voorkomen dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk.

Uitvoering bouwrijp maken van plangebied

- Indien het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Buiten het broedseizoen kan het plangebied (inclusief een eventuele verstoringzone) ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels en kleine zoogdieren. Hiertoe wordt de vegetatie zeer kort afgemaaid.
- Bouwactiviteiten vinden in principe plaats in de daglichtperiode zodat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van de bouwplaats wordt uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk voorkomen. In de periode dat vleermuizen overwinteren (november- februari) heeft nachtelijke verlichting geen verdere negatieve effecten tot gevolg.
- Dempen geschiedt volgens het werkprotocol '*Dempen en afdammen van watergangen*'.
- Moeten (oude) gebouwen worden gesloopt/aangepast dan geschiedt dit volgens het werkprotocol '*Sloop van kunstwerken en gebouwen*'.
 - Moeten houtige beplantingen worden verwijderd dan geschiedt dit volgens het werkprotocol '*Kappen en snoeien opgaande beplanting*'.
 - Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, worden plan en werkzaamheden hierop aangepast.

Pagina
47 van 62

Datum
6 december 2012

2-3 Werkprotocol herstel cultuurhistorische bouwwerken

Werkprotocol Werkprotocol herstel cultuurhistorische bouwwerken in het kader van ruimtelijke ontwikkeling.

Locatie beheersgebied HHNK

Beschermde soorten Tabel 2 Flora- en faunawet

Algemene zorgplicht Overige flora en fauna

Beleid HHNK

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
	1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.											
	2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.											
	3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.											

Algemene toelichting

- De gedragscode heeft betrekking op het herstel van (oude) cultuurhistorische bouwwerken.
- Het onderhoud wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Indien op de locatie beschermde soorten voorkomen van tabel 3, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.
- Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting in het Werkplan vastgelegd.

Voorbereidende maatregelen

- Alle werkzaamheden worden in principe uitgevoerd buiten het broedseizoen. Het broedseizoen loopt van 15 maart – 15 juli. Alleen indien door onderzoek is vastgesteld dat zich in het plangebied geen nesten van vogels bevinden, kan in het broedseizoen worden gewerkt.
- Nesten van (gier)zwaluwen en uilen gelden als vaste rust- en verblijfplaats. Voor verstoring van deze nesten, ook buiten het broedseizoen, is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.
- Indien een verblijfplaats van vleermuizen in het te renoveren kunstwerk of gebouw aanwezig is, wordt getracht deze te behouden. Is dit niet mogelijk dan is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.
- Werkzaamheden aan gebouwen waar zich baltsplaatsen en winterverblijfplaatsen van vleermuizen bevinden worden uitgevoerd in de periode 1 mei tot en met 1 augustus, bij

voorkeur van 15 mei tot 15 juli. Is dit niet mogelijk dan is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.

- Werkzaamheden aan zomerverblijfplaatsen van vleermuizen vinden plaats in de periode 15 september tot en met 1 april. Is dit niet mogelijk dan is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.
- Indien niet duidelijk is of de zomerverblijfplaats ook in de winter wordt gebruikt, worden werkzaamheden uitgevoerd in de periode september – oktober of maart – april. De herstelwerkzaamheden vinden plaats onder ontheffing Flora- en faunawet onder begeleiding van een vleermuisdeskundige.
- Indien het onvermijdelijk is beschermde planten te beschadigen worden de planten verplaatst naar een nabij gelegen geschikte locatie met vergelijkbare licht- en vochtomstandigheden. Dit gebeurt buiten het groeiseizoen, in de periode november – april. De verplaatsing wordt begeleidt door een vegetatiedeskundige.
- Groeiplaatsen van beschermde muurplanten (rode lijstsoort) worden door de werkzaamheden ontzien.
- Het reinigen van metselwerk wordt zo uitgevoerd dat de aanwezige beschermde muurplanten niet beschadigen. Er wordt geen gebruik gemaakt van chemicaliën en coatings. De beschermde muurplanten worden vóór de werkzaamheden gemarkeerd en tijdens de reiniging afgedekt. Is dit niet mogelijk, dan worden de muurplanten buiten de bloeitijd 'uitgestoken' en elders in geschikt biotoop teruggeplaatst.
- Bij het herstel van metselwerk op plaatsen met beschermde muurplanten wordt gebruik gemaakt van kalkhoudende voegmortel van een samenstelling die overeenkomt met die van het bestaande metselwerk. Er wordt om de planten heen gewerkt.

Uitvoering

- In alle gevallen wordt op dusdanige manier gewerkt dat aanwezige beschermde soorten niet worden geschaad. Hiertoe blijven invliegopeningen van vleermuizen en vogels behouden.
- Indien houtige beplantingen dient te worden verwijderd geschiedt dit volgens het werkprotocol 'Kappen en snoeien opgaande beplanting'.

2-4 Werkprotocol sloop van (kunst)werken, gebouwen en installaties

<i>Werkprotocol</i>	werkprotocol sloop van kunstwerken en gebouwen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling
<i>Locatie</i>	beheersgebied van HHNK
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												

Algemene toelichting

- De gedragscode heeft uitsluitend betrekking op de sloop van kunstwerken en gebouwen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en slechts als er geen soorten uit tabel 3 van de Flora- en faunawet voorkomen.
- De sloop wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Indien op de locatie beschermde soorten voorkomen van tabel 3, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.

Vorbereidende maatregelen

- Indien beschermde soorten van tabel 2 voorkomen, dan dienen de dieren verplaatst te worden naar een aangrenzend leefgebied. Dit dient bij voorkeur één week tot maximaal twee weken voor aanvang van het bouwrijp maken plaats te vinden. Beschermde plantensoorten (tabel 2) worden ruim uitgestoken en verplaatst naar een aangrenzend geschikte standplaats buiten het plangebied.
- Beschermde muurplanten worden door de werkzaamheden ontzien. Indien dit niet mogelijk is worden de planten verplaatst naar een nabij gelegen geschikte locatie met vergelijkbare licht- en vochtomstandigheden. De verplaatsing wordt begeleidt door een vegetatie-deskundige.
- Alle werkzaamheden worden in uitgevoerd buiten het broedseizoen. Het broedseizoen loopt van 15 maart – 15 juli. Alleen indien door onderzoek is vastgesteld dat zich op de locatie geen nesten van vogels bevinden, kan in het broedseizoen worden gewerkt.

- Nesten van (gier)zwaluwen en uilen gelden als vaste rust- en verblijfplaats. Voor verstoring van deze nesten buiten het broedseizoen is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.
- Indien een verblijfplaats van vleermuizen in het te slopen kunstwerk of gebouw aanwezig is, wordt getracht deze te behouden. Is dit niet mogelijk dan is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.

Uitvoering sloop kunstwerken en gebouwen

- Indien ook watergangen gedempt moeten worden, dient het werkprotocol 'Dempen en afdammen van watergangen' gevolgd te worden.
- Indien ook houtige beplantingen moeten worden verwijderd dient het werkprotocol 'kappen van houtige beplantingen' gevolgd te worden.
- Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, worden plan en werkzaamheden hierop aangepast.

2-5 Werkprotocol buitengewoon onderhoud aan keringen

<i>Werkprotocol</i>	Buitengewoon onderhoud aan keringen. Dit houdt in het verbreden en verhogen van keringen tot de vereiste legger afmetingen en het voldoen aan stabiliteitseisen
<i>Locatie</i>	Beheersgebied van HHNK
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 15 maart De werkzaamheden kunnen in deze periode zonder beperkingen worden uitgevoerd.												
1 november – 15 juli De werkzaamheden alleen uitvoeren indien nesten van vogels niet worden verstoord.												

Algemene toelichting

- De gedragscode heeft uitsluitend betrekking op het (groot) onderhoud aan bestaande waterkeringen in het kader van regulier onderhoud. Onder buitengewoon onderhoud aan waterkeringen wordt verstaan, bestortingen van het onderwatertalud, aanpakken van achterstallig onderhoud, graafwerk, et cetera. Aanleg van nieuwe waterkeringen, ophogen en een steunberm aanbrengen valt onder het werkprotocol 'Nieuwe werken'.
- Het onderhoud wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Alle te nemen maatregelen dienen in het Werkplan te worden beschreven en op de veldkaart/bestektekening te worden aangegeven.
- Indien op de locatie beschermde soorten voorkomen van tabel 3, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.

Vorbereidende maatregelen

- Op de plankaart in het Werkplan wordt het werkgebied aangeduid. Tevens worden nauwkeurig de locaties van eventuele materiaaldepots aangegeven.
- Indien een tijdelijke aanvoerweg moet worden aangelegd geschiedt dit volgens 'Algemene richtlijnen' zoals beschreven in paragraaf 4.6. Aan- en afvoerroutes liggen zoveel mogelijk op bestaande wegen, schouw- en onderhoudspaden.

- Indien houtige beplantingen moet worden verwijderd geschiedt dit volgens het werkprotocol 'Kappen en snoeien opgaande beplantingen'.
- Indien gebruik wordt gemaakt van materiaaldepots gelden de volgende richtlijnen.
 - De depots liggen bij voorkeur in terreinen met een kale bodem of met een korte grazige vegetatie.
 - Bij het uitzetten van de depotlocaties wordt gecontroleerd op de aanwezigheid van beschermde flora en fauna. Daar waar deze soorten voorkomen of kunnen worden verwacht, wordt een alternatieve locatie voor het depot gezocht.
 - De depots worden zowel op de plankaart als in het veld duidelijk gemarkeerd.
- Vooraf wordt bekeken of in het plangebied beschermde plantensoorten voorkomen. Dit geldt voor de waterkering zelf, alsook voor werkstroken en depotlocaties. Groeiplaatsen van beschermde planten worden gemarkeerd en ontzien in de werkzaamheden. Indien dit niet mogelijk is worden de werkzaamheden uitgevoerd na de zaadsetting van de beschermde planten. Eventueel worden beschermde soorten in depot gezet en na voltooiing van de werkzaamheden terug geplaatst.
- Indien de werkzaamheden in het broedseizoen moeten worden uitgevoerd worden vóór het broedseizoen vegetaties zeer kort gemaaid om vestiging van broedvogels tegen te gaan.

Uitvoering onderhoud aan waterkeringen

- Materieel, welk materieel dan ook, moet zorgvuldig worden gebruikt, zodat geen schade aan oevers wordt veroorzaakt of onnodige schade en verstoring van flora en fauna optreedt.
- Natuurvriendelijke oevers worden ongemoeid gelaten.
- Indien de werkzaamheden om dringende primaire waterschapstaken moeten worden verricht tussen 15 maart en 15 juli dienen de volgende voorzorgsmaatregelen in acht te worden genomen.
 - Er zijn geen alternatieven (slechts als er soorten uit tabel 3 voorkomen).
 - De werkzaamheden worden op kleine schaal, gefaseerd uitgevoerd. Minimaal 25 % van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard.
 - Tijdens het broedseizoen (15 maart en 15 juli) worden nesten van vogels door een ter zake deskundig persoon opgespoord en gemarkeerd. Binnen de verstoringzone rond het nest wordt niet gebaggerd. De afstand (straal) van deze verstoringzone wordt ter plaatse door de ter zake kundige, welke de vogelinspectie uitvoert, beoordeeld.
 - Er worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen het dijklichaam tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkomen van de vestiging.
- Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, wordt advies gevraagd bij het flora- en faunawet en plan en werkzaamheden hierop aangepast.

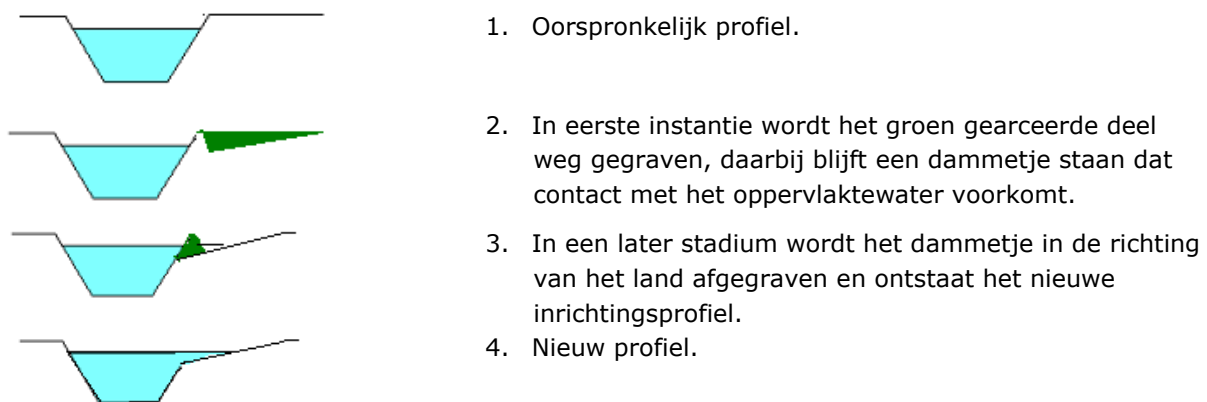
2-6 Werkprotocol aanleg van natuurvriendelijke oevers

<i>Werkprotocol</i>	aanleg natuurvriendelijke oevers
<i>Locatie</i>	aanleg natuurvriendelijke oevers
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												

Algemene toelichting

- Dit werkprotocol heeft betrekking op het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. De werkzaamheden kunnen het omvormen van bestaande harde oeverconstructies naar een meer natuurvriendelijke inrichtingswijze inhouden.
- De locaties waar de werkzaamheden plaatsvinden, hebben over het algemeen een lage natuurwaarde. De werkzaamheden kunnen gepaard gaan met voorbereidende werkzaamheden als maaien van vegetaties, kappen en snoeien van houtopstanden et cetera.
- De aanleg wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Alle te nemen mitigerende maatregelen dienen in het Werkplan te worden beschreven en eventueel op de veldkaart/bestektekening te worden aangegeven.
- Indien in of bij de watergang beschermde soorten van tabel 3 voorkomen, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.
- De natuurvriendelijke oever wordt, mits de stevigheid van de oever hier zich toe leent, in het droge aangelegd, zie onderstaand figuur. Hierbij wordt het nieuw te realiseren ondiepe deel eerst gegraven. Door een klein dammetje aangrenzend aan de watergang nog in stand te houden wordt voorkomen dat er al direct tijdens de werkzaamheden water vanuit de watergang het nieuwe deel in stroomt en dat het water in de watergang vertroebeld wordt. Wanneer de graafwerkzaamheden van het ondiepe deel van de natuurvriendelijke oever afgerond zijn, wordt als laatste het tussenliggende dammetje verwijderd door het weg te trekken richting het nieuw gegraven deel.

Figuur 2-6.1: Voorbeeld van een effectieve wijze van de aanleg van een flauwe oever (Bron DLG soorten standaard bittervoorn Versie 0.4b juni 2011)

Vorbereidende maatregelen

- Op de plankaart in het Werkplan worden de locaties waar de natuurvriendelijke oevers worden aangelegd aangegeven.
- Indien op de locatie beschermde diersoorten voorkomen uit tabel 2 van de Flora- en faunawet dan worden deze voorafgaande aan de start van de werkzaamheden verjaagd of weggevangen (vissen). De weggevangen dieren worden verplaatst naar een nabij gelegen geschikt leefgebied waar geen werkzaamheden gepland staan.
- Beschermde plantensoorten uit tabel 2 worden ruim uitgestoken en verplaatst naar een nabijgelegen geschikt leefgebied. Ook kan de toplaag van de bodem met beschermde plantensoorten in depot worden gezet en na beëindiging van de werkzaamheden teruggeplaatst worden.
- Muurplanten worden bij de werkzaamheden ontzien. Indien dit mogelijk is worden de beschermde muurplanten verplaatst naar een nabijgelegen locatie met gelijke licht, substraat en vochtomstandigheden. Deze verplaatsing dient door een deskundige te Alle worden begeleid.
- Werkzaamheden worden buiten het broedseizoen uitgevoerd. Indien door onderzoek is vastgesteld dat er op de locatie geen broedvogels voorkomen, kunnen de werkzaamheden ook in het broedseizoen worden uitgevoerd.

Indien de werkzaamheden in het broedseizoen moeten worden uitgevoerd, worden vóór het broedseizoen aanwezige vegetaties zeer kort gemaaid om vestiging van broedvogels tegen te gaan.

Uitvoering werkzaamheden

- Zolang de inrichtingswerkzaamheden nog niet zijn gestart dienen de vegetaties regelmatig kort afgemaaid om vestiging van vogels en beschermde diersoorten tegen te gaan.
- Indien houtige beplantingen moeten worden verwijderd geschiedt dit volgens het werkprotocol 'Kappen en snoeien opgaande beplantingen'.
- Indien de werkzaamheden om dringende primaire waterschapstaken moeten worden verricht tussen 15 maart en 15 juli dienen de volgende voorzorgsmaatregelen in acht te worden genomen.
 - Er zijn geen alternatieven.
 - De werkzaamheden worden op kleine schaal, gefaseerd uitgevoerd. Minimaal 25 % van het leefgebied van de beschermde soorten blijft gespaard.

- Tijdens het broedseizoen (15 maart en 15 juli) worden nesten van vogels door een ter zake deskundig persoon opgespoord en gemarkeerd. Binnen de verstoringzone rond het nest wordt niet gebaggerd. De afstand (straal) van deze verstoringzone wordt ter plaatse door de ter zake kundige, welke de vogelinspectie uitvoert, beoordeeld.
- Er worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen het werkgebied tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkomen van de vestiging.
- Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, wordt advies gevraagd bij het Flora & Fauna Loket en wordt het plan en werkzaamheden hierop aangepast.

2-7 Werkprotocol aanleg hoogwatervoorzieningen, nieuwe peilgebieden, retentie- en waterbergingsgebieden

Werkprotocol	Aanleg van hoogwatervoorzieningen, nieuwe peilgebieden en retentie- en waterbergingsgebieden
Locatie	Gehele beheersgebied van HHNK
Beschermde soorten	Tabel 2 Flora- en faunawet
Algemene zorgplicht	Overige flora en fauna
Beleid HHNK	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode												
Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: 'ja mits'												
Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: 'nee, tenzij'												
Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												

Algemene toelichting

- De werkzaamheden houden verband met de uitvoering van waterstaatkundige maatregelen in het kader van watergebiedsplannen. Hierbij worden onder andere hoogwatervoorzieningen rondom bebouwing gerealiseerd, worden (peilscheidings)dammen aangelegd, watergangen gedempt, vergraven of worden nieuwe watergangen aangelegd. Ook vallen onder dit werkprotocol de werkzaamheden die verband houden met de inrichting van retentie- en waterbergingsgebieden.
- De aanleg wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is of, tot een absoluut minimum, wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Alle te nemen mitigerende maatregelen dienen in het Werkplan te worden beschreven en eventueel op de veldkaart/bestektekening te worden aangegeven.
- Indien in of bij de watergang beschermde soorten van tabel 3 voorkomen, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk. of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld

Vorbereidende maatregelen

- Indien op de locatie beschermde diersoorten voorkomen uit tabel 2 van de Flora- en faunawet dan worden deze één tot maximaal; twee weken voorafgaande aan de start van de werkzaamheden verjaagd (door middel van kort afmaaïen) of door weggevangen (alleen vissen/amfibieën bij afdammen). De weggevangen dieren worden verplaatst naar een nabij gelegen geschikt leefgebied waar geen werkzaamheden gepland staan.
- Beschermde plantensoorten uit tabel 2 worden ruim uitgestoken en verplaatst naar een nabijgelegen geschikt leefgebied. Ook kan de toplaag van de bodem met beschermde

plantensoorten in depot worden gezet en na beëindiging van de werkzaamheden worden teruggeplaatst.

- Muurplanten worden bij de werkzaamheden ontzien. Indien dit niet mogelijk is, dient hiervoor een ontheffing van Flora- en faunawet te worden aangevraagd.
- Alle werkzaamheden worden buiten het broedseizoen uitgevoerd. Indien door onderzoek is vastgesteld dat er op de locatie geen broedvogels voorkomen kunnen de werkzaamheden ook in het broedseizoen worden uitgevoerd.
- Indien een tijdelijke aanvoerweg moet worden aangelegd geschiedt dit volgens 'Algemene richtlijnen' zoals beschreven in paragraaf 4.6.
- Indien de werkzaamheden in het broedseizoen moeten worden uitgevoerd worden vóór het broedseizoen aanwezige vegetaties zeer kort gemaaid om vestiging van broedvogels tegen te gaan. Het maaisel wordt buiten de her in te richten locatie uitgespreid om (beschermde) dieren de gelegenheid te geven te ontsnappen.
- Tijdens de uitvoering worden maatregelen genomen om te voorkomen dat vaste verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde soorten in de omgeving worden beïnvloed.

Uitvoering werkzaamheden

- Zolang de inrichtingswerkzaamheden nog niet zijn gestart dienen de onder bedoelde vegetaties regelmatig kort afgemaaid te worden om vestiging van vogels en beschermde diersoorten tegen te gaan.
- Indien houtige beplantingen moet worden verwijderd geschiedt dit volgens het werkprotocol 'Kappen en snoeien opgaande beplantingen'.
- Indien het noodzakelijk is voor de uitvoering van de werkzaamheden bomen en struiken te kappen wordt daarbij het werkprotocol 'Kappen, snoeien en dunnen van opgaande beplanting' gevolgd.
- Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, wordt advies gevraagd bij het Flora- en faunawet en plan en werkzaamheden hierop aangepast.

2-8 Werkprotocol herstel van (kunst)werken, gebouwen en installaties

<i>Werkprotocol</i>	Herstel van kunstwerken, bruggen, sluizen, (riool)gemalen en (rioolwater)installaties
<i>Locatie</i>	Gehele beheersgebied HHNK
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: 'ja mits' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: 'nee, tenzij' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
15 juli – 15 maart De werkzaamheden kunnen in deze periode zonder beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli De werkzaamheden alleen uitvoeren indien nesten van vogels niet worden verstoord.												

Algemene toelichting

- Dit werkprotocol betreft de niet periodieke onderhouds- en herstelwerkzaamheden aan kunstwerken, bruggen, sluizen, rioolwaterzuiveringsinstallaties et cetera. Hierbij kunnen delen van het gebouw of installatie gesloopt dan wel zeer gronding gerenoveerd worden, bovendien is nieuwbouw mogelijk.
- Het herstel en onderhoud wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Alle te nemen mitigerende maatregelen dienen in het Werkplan te worden beschreven en eventueel op de veldkaart/bestektekening te worden aangegeven.
- Indien in of bij de watergang beschermde soorten van tabel 3 voorkomen, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.

Vorbereidende maatregelen

- Indien beschermde diersoorten van tabel 2 voorkomen, dan dienen de dieren verplaatst te worden naar een aangrenzend leefgebied. In geval van nieuwbouw worden, voor aanvang van het bouwrijp maken van het terrein, de dieren verplaatst (vissen/ amfibieën) naar een nabijgelegen geschikte biotoop.

- Beschermde plantensoorten uit tabel 2 van de Flora- en faunawet worden ruim uitgestoken en verplaatst naar een aangrenzend geschikte standplaats buiten het plangebied.
- Muurplanten worden bij de werkzaamheden ontzien. Indien dit niet mogelijk is, dient hiervoor een ontheffing van Flora- en faunawet te worden aangevraagd.
- Alle werkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen. Het broedseizoen loopt van 15 maart tot 15 juli. Alleen indien door onderzoek is vastgesteld dat zich in het plangebied geen nesten van vogels bevinden, kan in het broedseizoen worden gewerkt.
- Indien uitsluitend algemene broedvogelsoorten voorkomen, zijn werkzaamheden toegestaan indien eventueel aanwezige nesten vooraf worden opgespoord. In een zone van tenminste binnen de verstoringszone van het nest vinden geen werkzaamheden plaats vinden.

Uitvoering bouwrijp maken van plangebied

- Buiten het broedseizoen wordt het plangebied (inclusief een eventueel verstoringszone) ongeschikt gemaakt voor broedvogels en kleine zoogdieren. Hiertoe wordt één á twee weken voor aanvang van de werkzaamheden de vegetatie zeer kort afgemaaid. Het maaisel wordt buiten het plangebied uitgespreid, zodat hierin verblijvende (beschermde) dieren kunnen ontsnappen. Zolang de bouwactiviteiten niet zijn begonnen dient de resterende vegetatie of het braakliggende terrein regelmatig gemaaid/geploegd of anderszins bewerkt te worden zodat een kort grazig of kaal open terrein gehandhaafd blijft.
- Aanwezige wateren mogen alleen buiten het voortplantingsseizoen van amfibieën worden gedempt. Dempen geschiedt volgens het werkprotocol '*Dempen en afdammen van watergangen*'.
- Bouwactiviteiten vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omheining door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van de bouwplaats wordt uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk voorkomen.
- Moeten (oude) gebouwen worden gesloopt/aangepast dan geschiedt dit volgens het werkprotocol '*Sloop van kunstwerken en gebouwen*'.
- Moeten houtige beplantingen worden verwijderd dan geschiedt dit volgens het werkprotocol '*Kappen en snoeien opgaande beplanting*'.

2-9 Werkprotocol Nieuwbouw voor eigen organisatie, zonder waterhuishoudkundige functie.

Werkprotocol	Nieuwbouw voor eigen organisatie (sloop- en reconstructiewerkzaamheden, bouwrijp maken en aanlegwerkzaamheden)
<i>Locatie</i>	(Braakliggend) terreinen waar nieuwbouw gepleegd wordt, bijvoorbeeld kantoorcomplex, werkschuur, et cetera
<i>Beschermde soorten</i>	Tabel 2 Flora- en faunawet
<i>Algemene zorgplicht</i>	Overige flora en fauna
<i>Beleid HHNK</i>	

Periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Algemeen												
1 ^e voorkeursperiode Minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.												
2 ^e voorkeursperiode: ' ja mits ' Werkzaamheden toegestaan mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												
3 ^e voorkeursperiode: ' nee, tenzij ' Werkzaamheden alleen toegestaan bij uiterste noodzaak en mits de nodige schadebeperkende maatregelen zijn genomen.												

Algemene toelichting

- Dit werkprotocol heeft betrekking op de nieuwbouw van eigen gebouwen, zonder waterhuishoudkundige functie. Het werkprotocol omvat sloop- en reconstructiewerkzaamheden, bouwrijp maken en aanlegwerkzaamheden.
- Onder sloop- en reconstructiewerkzaamheden wordt de sloop van bebouwing en het verwijderen van groei rondom de bebouwing verstaan.
- Onder het bouwrijp maken van de grond wordt niet alleen het opbrengen van zand verstaan maar ook het zo nodig verwijderen van de toplaag van de bodem en de aanwezige vegetatie, en het eventueel noodzakelijk bemalen van de locatie.
- Onder aanlegwerkzaamheden worden verstaan heiwerkzaamheden, bouwwerkzaamheden en de aanleg van toevoerwegen naar de bouwplaats.
- Het werkprotocol nieuwbouw voor eigen organisatie, in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, wordt op zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan beschermde soorten nihil is, of tot een absoluut minimum wordt beperkt door middel van mitigerende maatregelen.
- Indien beschermde soorten voorkomen van tabel 3, dan kan dit werkprotocol niet worden gevolgd en is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk of wordt door het Flora & Fauna Loket een Ecologisch Werkplan opgesteld.

Vorbereidende maatregelen

- Nesten van (gier)zwaluwen en uilen gelden als vaste rust- en verblijfplaats. Voor verstoring (buiten een straal van 10 meter) van deze nesten, ook buiten het broedseizoen, is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.

- Indien een verblijfplaats van vleermuizen in het te slopen kunstwerk of gebouw aanwezig is, wordt getracht deze te behouden. Is dit niet mogelijk dan is een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig.
- Indien beschermde diersoorten van tabel 2 voorkomen, dan dienen de dieren (vissen/amfibieën) verplaatst te worden naar een aangrenzend leefgebied. Bij voorkeur voor aanvang van het bouwrijp maken van het terrein, worden de dieren verplaatst naar een nabijgelegen geschikte biotoop. De verplaatsing wordt begeleid door een ter zake deskundig persoon.
- Groeiplaatsen van beschermde plantensoorten worden gespaard. Wanneer dat niet mogelijk is, worden de planten verplaatst naar een nabij gelegen geschikte locatie. De verplaatsing wordt begeleid door een ter zake deskundig persoon.
- Maaien/rooien vindt niet plaats ten tijde van het groeiseizoen van beschermde planten uit tabel 2 van de Flora- en faunawet (wanneer deze aanwezig zijn). Maaien vindt plaats nadat de zaadrijping voltooid is en niet met een klepelmaaier op locaties waar waarnemingen van bijzondere soorten planten of dieren zijn gedaan.
- Beschermde plantensoorten worden ruim uitgestoken en verplaatst naar een aangrenzend geschikte standplaats buiten het plangebied. De slagingskans van verplaatsen van populaties van beschermde soorten is sterk afhankelijk van de omstandigheden op de 'ontvangende' locatie. Daarom wordt voor ernstig bedreigde plantensoorten die als gevolg van de werkzaamheden verloren dreigen te gaan, vervangend biotoop gecreëerd waar de soort wordt geïntroduceerd door verplanting, verspreiden van maaisel of inzaai (met zaad dat afkomstig is van de populatie die verloren dreigt te gaan. Verplaatsing vindt plaats onder leiding van een ter zake deskundig persoon.
- Beschermde muurplanten van tabel 2 worden bij de werkzaamheden gespaard. Indien dit niet mogelijk is, dient ontheffing van Flora- en faunawet te worden aangevraagd.
- Alle werkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen. Het broedseizoen loopt van 15 maart tot 15 juli. Alleen indien door onderzoek is vastgesteld dat zich in het plangebied geen broedende vogels bevinden, kan in het broedseizoen worden gewerkt.
- Vervangende habitats (compensatie) maken zoveel mogelijk deel uit van een aaneengesloten structuur, die verbonden is met ecologische structuren in het buitengebied.
- Alle benodigde maatregelen worden opgenomen in een Werkplan Flora- en faunawet en/of de besteksvoorschriften.

Uitvoering bouwrijp maken van plangebied

- Indien het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, worden schade-beperkende maatregelen toegepast. Buiten het broedseizoen kan het plangebied (inclusief een eventuele verstoringzone) ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels en kleine zoogdieren. Hiertoe wordt de vegetatie één week tot maximaal twee weken voor aanvang zeer kort afgemaaid. Het maaisel wordt buiten het plangebied uitgespreid, zodat hierin verblijvende (beschermde) dieren kunnen ontsnappen. Zolang de bouwactiviteiten niet zijn begonnen dient de resterende vegetatie of het braakliggende terrein regelmatig gemaaid/geploegd of anderszins bewerkt te worden zodat een kort grazig of kaal open terrein gehandhaafd blijft. Vestiging van broedende vogels kan ook worden voorkomen door het plaatsen van wapperende linten op geschikte broedlocaties en het afvlakken van steile wanden in zanddepots.
- Bouwactiviteiten vinden in principe plaats in de daglichtperiode zodat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van de bouwplaats wordt uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk voorkomen.
- Dempen geschiedt volgens het werkprotocol '*Dempen en afdammen van watergangen*'.

- Moeten houtige beplantingen worden verwijderd dan geschiedt dit volgens het werkprotocol *'Kappen en snoeien opgaande beplanting'*.
 - Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is, worden plan en werkzaamheden hierop aangepast.